

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ
ΕΡΓΑΣΤΗΡΙΟ ΕΡΕΥΝΩΝ ΝΕΟΕΛΛΗΝΙ-
ΣΤΙΚΗΣ ΑΝΚΑΘΗΤΗΣ ΚΟΝΣΤΑΝ

ΙΔΡΥΤΗΣ : ΓΡΗΓΟΡΙΟΣ ΞΕΝΟΠΟΥΛΟΣ
ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ : ΠΕΤΡΟΣ ΧΑΡΗΣ

ΤΟΜΟΣ ΤΕΣΣΑΡΑΚΟΣΤΟΣ ΕΝΑΤΟΣ

ΙΑΝΟΥΑΡΙΟΣ - ΙΟΥΝΙΟΣ

1951

Ε.Υ.Δ.Π.Κ.Ε.Π.
ΙΩΑΝΝΙΝΑ 2008

Η ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΙΣ ΩΣ ΕΚΦΡΑΣΙΣ ΤΟΥ ΕΥΡΩΠΑΪΚΟΥ ΠΝΕΥΜΑΤΟΣ

Τὸ μελέτημα πού ακολουθεῖ εἶναι ἴσως ὁ οὐσιαστικότερος καὶ σημαντικότερος πανηγυρικός, πού ἀκούστηκε ἀπὸ τὸ βῆμα τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν. Τὸ ἀνέγνωσε, σύμφωνα μὲ τὸν ὀργανισμὸ τοῦ Ἰδρύματος, ὁ πρόεδρος τῆς κ. Γεώργιος Σ. Μαριδάκης τὴν παραμονὴ τῆς Ἐθνικῆς Ἐορτῆς στὴν πανηγυρικὴ συνεδρίαση τῆς Ἀκαδημίας καὶ ἀποτελεῖ ἀληθινὴ προσφορὰ τῆς ἐπιστήμης γιὰ τὴν ἀκριβῆ ἐκτίμησι ἑνὸς μεγάλου ἱστορικοῦ γεγονότος ὅπως ἡ Ἑλληνικὴ Ἐπανάστασι τοῦ 1821. Δημοσιεύεται σήμερα, «συναινέσει τῆς Συγκλήτου τῆς Ἀκαδημίας», ὁλόκληρο τὸ μελέτημα καὶ συμπληρωμένο μὲ τὶς ἀπαραίτητες ὑποσημειώσεις, κ' ἔτσι προεκτείνεται τὸ θέμα τοῦ ἀφιερώματος τοῦ προηγούμενου τεύχους, ἕνα θέμα πού πρέπει νὰ μένει πάντα ζωντανὸ καὶ γόνιμο στὶς συνειδήσεις τῶν Ἑλλήνων.

Η «ΝΕΑ ΕΣΤΙΑ»

Ἡ ἐν Ἀστρεὶ Β' Ἐθνικὴ τῶν Ἑλλήνων Συνέλευσις, ἀφοῦ ἐπεράτωσε τὰς ἐργασίας τῆς, καὶ πρὶν ἢ διαλυθῆ «ἀπηύθυνε πρὸς τὴν ὑφήλιον» τὴν ἀπὸ 18 Ἀπριλίου 1823 Διακήρυξιν. Ἡ Διακήρυξις αὕτη ἐξαγγέλλει «ἐνώπιον Θεοῦ καὶ ἀνθρώπων τὴν πολιτικὴν τῶν Ἑλλήνων ὑπαρξιν καὶ ἀνεξαρτησίαν καθὼς ἀνήκει εἰς ἀνθρώπους προσπαθοῦντας ν' ἀπολαύσωσιν ἀτίμητα ἀγαθὰ, ὅ,τι λογῆς εἶναι ἢ πολιτικὴ ὑπαρξις καὶ ἀνεξαρτησία καὶ τὰ ὁποῖα αὐτὰ ἀγαθὰ δὲν γνωρίζουσιν ἐκ φήμης, ἀλλ' ἔχοντες ἐστερήθησαν, καθὼς ἀνήκει εἰς ἀνθρώπους κατοικοῦντας γῆν ἡρωϊκὴν... καὶ τέλος καθὼς ἀνήκει εἰς ἀνθρώπους πατριὸν ἔχοντας τὸν Βάρβαρον νὰ καταπολεμῶσιν καὶ τὴν Πατρίδα νὰ ἀπελευθερώσωσιν».

Συμφώνως πρὸς τὸ ἄρθρον 14 τοῦ Ἐσωτερικοῦ Κανονισμοῦ κατὰ τὴν Πανηγυρικὴν Συνεδρίαν τῆς 25 Μαρτίου, ἐπέτειον τῆς Ἐθνικῆς Παλιγγενεσίας, ὁ Πρόεδρος τῆς Ἀκαδημίας «ἀναγιγνώσκει μονογραφίαν ἢ ἄλλην πρωτότυπον μελέτην, σχετικὴν πρὸς τὸν Ἀγῶνα τῆς Ἀνεξαρτησίας ἢ τοὺς ἄνδρας αὐτοῦ». Ἐπιτελῶν τὸ ἐκ τῆς διατάξεως ταύτης καθῆκον καὶ εἰς τὸ πνεῦμα αὐτῆς ἀνταποκρινόμενος, θά προσπαθῶ ν' ἀνιχνεύσω καὶ διαγνώσω τὸ περιεχόμενον τῆς ἀνωτέρω φράσεως τὴν ὁποῖαν ἀπηύθυναν πρὸς «τὴν ὑφήλιον» οἱ ἄνδρες πρὸς τὴν μνήμην τῶν ὁποίων, κατὰ τὴν ἐπέτειον ταύτην ἡμέραν, εὐγνώμονα στρέφομεν καὶ πάλιν ὄλην μας τὴν σκέψιν καὶ ὄλην μας τὴν ψυχὴν.

Τί θέλει λοιπὸν νὰ εἴπῃ ὁ Θεόδωρος Νέγρης, συντάττων τὴν ἀνωτέρω Διακήρυξιν καὶ γράφων ἐν ἐπιλόγῳ, ὅτι ἡ Ἀνεξαρτησία ἀνήκει εἰς τοὺς Ἕλληνας ὡς εἰς ἀνθρώπους πατριὸν ἔχοντας τὸν Βάρβαρον νὰ καταπολεμῶσιν καὶ τὴν Πατρίδα ν' ἀπελευθερώσωσιν;

* * *

Ἐπανεμφανιζόμενοι εἰς τὸ προσκήνιον τῆς παγκοσμίου πολιτικῆς σκηνῆς οἱ Ἕλληνες δὲν σημειοῦνται ὡς ἕνας οἰοσθήποτε λαὸς ἐπιδιώκων νὰ καταστῆ αὐτὸς οὗτος κύριος τῶν τυχῶν του. Προβάλλουν μὲ ὑπερηφάνειαν καὶ ἀξιοπρέπειαν τονίζοντες, ὅτι συνεχίζουν τὸν πόλεμον κατὰ τοῦ Βαρβάρου τὸν ὁποῖον ἤρχισαν οἱ πατέρες των, πόλεμον δὲ τὸν ὁποῖον ἤρχισαν οὔτε χθὲς ἢ προχθὲς, ἀλλὰ πρὸ αἰῶνων καὶ δὴ ἀφ' ἧς τὸ πρῶτον ὁ Ἀσιάτης διελθὼν τὸν Ἑλλήσποντον, ἐνεφανίσθη εἰς τὴν Ἑλλάδα, ταύτῳ εἰπεῖν, ἐνεφανίσθη εἰς τὴν Εὐρώπην.

Καὶ πράγματι:

Ἄμα οἱ Πέρσαι ἀνέστρεψαν πρὸς τὴν Ἀσίαν, οἱ Ἕλληνες ἐπανελθόντες εἰς τὰς ἐστίας των, διέγνωσαν, ὅτι δὲν συνεκρούσθησαν δύο λαοί, ἀλλὰ δύο Κόσμοι. Συνεκρούσθη ὁ Κόσμος τῆς Ἀσίας πρὸς τὸν Κόσμον τὸν ἑλληνικόν, πρὸς τὸν Κόσμον τῆς Εὐρώπης. Λέγει ὁ Ἡρόδοτος (II, 1): «Τὴν γὰρ Ἀσίην καὶ τὰ ἐνοικέοντα βάρβαρα ἔθνηα οἰκηεῦνται οἱ Πέρσαι, τὴν δὲ Εὐρώπην καὶ τὸ ἑλληνικὸν ἡγνεται κεχωρίσθαι».

Τὸν διαχωρισμὸν τοῦτον τῆς βαρβάρου

Ἀσίας ἀπὸ τοῦ «ἑλληνικοῦ» καὶ τῆς «Εὐρώπης» κατηγορηματικώτερος, ἀλλὰ καὶ προφητικώτερος, γράφων περὶ τὰς δυσμὰς τοῦ βίου του, τονίζει ὁ Πλάτων εἰς τοὺς Νόμους (3,695 Β): Ἐμφανίζει ἐκεῖ τὸν Ἀθηναῖον λέγοντα: Τὰ μὲν δὴ περὶ γε Περσῶν, ὡς οὐκ ὀρθῶς τὰ νῦν διοικεῖται διὰ τὴν σφόδρα δουλείαν τε καὶ δεσποτείαν, τέλος ἐχέτω... Τὰ δὲ περὶ τὴν τῆς Ἀττικῆς αὐτοκρατορίας... ἡμᾶς διεξελεθεῖν χρεῶν... ἡμῖν γάρ (τοῖς Ἀθηναίοις) κατ' ἐκείνου τὸν χρόνον, ὅτε ἡ Περσῶν ἐπιθέσις τοῖς Ἕλλησιν, ἴσως δὲ σχεδὸν ἀπασι τοῖς τὴν Εὐρώπην οἰκοῦσιν ἐγένετο, πολιτεία τε ἦν παλαιά... καὶ δεσπότης ἐνὶ τῆς αἰδῶς, δι' ἣν δουλεύοντες τοῖς τότε νόμοις, ζῆν ἠθέλομεν».

Καὶ ὁ Ἡρόδοτος καὶ ὁ Πλάτων διαχωρίζουν κατ' ἐννοίαν τὴν Εὐρώπην ἀπὸ τῆς Ἀσίας. Ἀνταπεκρίνετο, συνεπῶς, εἰς τὸ κοινὸν ἑλληνικὸν αἶσθημα, ὁ Μέγας Ἀλέξανδρος, ἀποστέλλων ἐκ τῆς Ἀσίας «τριακοσίας πανοπλίας περσικὰς ἀνάθημα εἶναι τῇ Ἀθηνᾷ καὶ ἐπίγραμμα ἐπιγραφῆναι ἐκέλευσε τὸδε: Ἀλέξανδρος Φιλίππου καὶ οἱ Ἕλληνες πλὴν Λακεδαιμονίων ἀπὸ τῶν βαρβάρων τῶν τὴν Ἀσίαν κατοικούντων».

ὑπὸ τὸ αὐτὸ ἀκριβῶς πνεῦμα ἀνεπτύχθησαν καὶ τὰ Κράτη τῶν Ἐπιγόνων. Τὰ ἐθέρμαινε ἡ κλασσικὴ Ἑλλάς καὶ ὄχι μόνον ἀπετέλεσαν τὸ φράγμα κατὰ τῶν Ἀσιατῶν, ἀλλὰ καὶ ὀργανώθησαν κατὰ σύστημα διοικητικόν, ὅπερ ἐφείλκυσε τὴν προσοχὴν ἐνός Ἰουλίου Καίσαρος, θεωρεῖται δὲ σήμερον ὡς τὸ πρῶτον πρότυπον τοῦ συστήματος κατὰ τὸ ὁποῖον διοικεῖται τὰ σύγχρονα Εὐρωπαϊκὰ Κράτη.

* * *

Ὁ ἀπὸ τῆς ἀρχαίας Ἑλλάδος παραδεδομένος ἐννοιολογικὸς οὗτος διαχωρισμὸς τῆς Εὐρώπης ἀπὸ τῆς Ἀσίας, ἐκδηλοῦται καὶ πάλιν ἐνεργός, ὅταν οἱ Ἕλληνες μετὰ τὴν ἐγκατάστασιν εἰς τὸ Βυζάντιον τῆς ἑδρας τοῦ ρωμαϊκοῦ Κράτους, ἀνέλαβον τὴν διακυβέρνησιν αὐτοῦ.

Τὸ Κράτος τοῦτο ἐπὶ δέκα αἰῶνας ἐτέλει εἰς διηνεκὴν πόλεμον κατὰ τῶν ἀπὸ Ἀνατολῶν καὶ τῶν ἀπὸ Βορρᾶ βαρβάρων. Ποίας ψυχικὰς καὶ πνευματικὰς δυνάμεις ἐκίνητοποίησε τὸ Βυζάντιον κατὰ τῶν βαρβάρων τούτων; Τὸ ἐρώτημα τοῦτο οὐδὲν ἄλλο συνιστᾷ εἰς τὴν οὐσίαν του παρὰ μόνον τὸ ἐρώτημα: Τί εἶναι τὸ Βυζάντιον;

Σύγχρονος ρώσσοις ἱστορικός, καθηγητῆς τοῦ εἰς τὸ LENINGRAD Πανεπιστημίου, φιλοδοξῶν νὰ προκαλέσῃ ἀνανέωσιν τῶν βυζαντινῶν σπουδῶν εἰς τὴν Ρωσίαν, εἰς πρόσφατον περὶ τοῦ Βυζαντίου δοκίμιον γράφει ἐπὶ λέξει: «Ἡ αὐτοκρατορία τοῦ Βυζαντίου, ἥτις μόνον τὸ ὄνομα εἶχε ρωμαϊκόν, δὲν εἶχεν ἐνότητά φυλῆς, δὲν εἶχε ἐνότητά γλώσσης, ἀλλ' ἦτο δημιούργημα κατὰ πάντα τεχνητόν, ὅπερ ἐκυβέρνα εἰ-

κοσιν ἐθνότητάς διὰ τοῦ ἀξιώματος: εἰς δεσμότης, μία πίστις»¹.

Τὸ Βυζαντινὸν Κράτος ἦτο *Création toute artificielle*, κατὰ τὸν ρώσσον ἱστορικόν, ὅπερ σημαίνει, ὅτι δὲν εἶχε πνεῦμα δὲν εἶχε ψυχὴν. Πόθεν ἐξεπήγαζεν λοιπόν, ἡ μυστηριώδης ἐκείνη δύναμις, τὴν ὁποῖαν ἐπὶ δέκα αἰῶνας ἐκίνητοποίησε διὰ νὰ κρατοῦν τὸν Ἀσιάτην, μακρὰν τοῦ Ἑλλησπόντου, «οἱ Χριστιανοὶ ἡμῶν αὐτοκράτορες», ὅπως ἀπεκάλουν τοὺς βασιλεῖς τοῦ Βυζαντίου, οἱ ἄνδρες τοῦ 1821, καὶ τὴν ὁποῖαν δύναμιν κυρίως καὶ πρὸ παντὸς ὑπενόει ἡ ἀνωτέρω Διακήρυξις λέγουσα ὅτι οἱ Ἕλληνες «πάτριον ἔχουν τὸν Βάρβαρον νὰ καταπολεμῶσιν».

Τὴν ἀπάντησιν δίδει ἐν καὶ μόνον κείμενον.

Ὁ Ἰουστινιανὸς διὰ τῆς ἐβδόμης Νεαρᾶς οὐθμίζει διάφορα θέματα καὶ θέλων νὰ σημάνη ὅτι ἡ ἰσχὺς τῆς Νεαρᾶς ἐκτείνεται καθ' ἅπαν τὸ Κράτος διατάσσει ἐν ἐπιλόγῳ: «ἐπὶ πάσης τῆς γῆς, ἣν ὁ ρωμαίων ἐπέχει νόμος καὶ ὁ τῆς καθολικῆς Ἐκκλησίας θεσμός, οὗτος (ὁ νόμος) ἐκτετάσθω, καὶ ὀριζέτω τὰ οἰκεία καὶ κρατεῖτω διηνεκῶς».

Πρὸς τὴν διατύπωσιν ταύτην μόνον Ἕλληνες, κατέχοντες τὴν ἐννοίαν τῆς Πολιτείας καὶ τὴν ἐννοίαν τοῦ Νόμου, οἷας τὰς διέγραψεν ἡ ἀρχαία ἑλληνικὴ σκέψις, ἠδύναντο νὰ φέρουν τὸν Ἰουστινιανὸν καὶ «τὴν ὁμόζυγον τοῦ κράτους καὶ ἐκ Θεοῦ δεδομένην σύζυγον Θεοδώραν».

Τὸ πρόσωπον τοῦ δεσπότη, καθ' ἃ ἐκφράζεται ὁ ρώσσοις ἱστορικός, τὸ πρόσωπον τοῦ βασιλέως, δὲν ἐμφανίζεται. Ἡ Πολιτεία εἶναι ἀπρόσωπος καὶ μόνον συνιστῶντες τὴν Πολιτείαν ἐμφανίζονται: «ὁ τῶν ρωμαίων νόμος καὶ ὁ τῆς καθολικῆς ἐκκλησίας θεσμός». Ἐπειδὴ δὲ ὁ Ἰουστινιανὸς διὰ τῆς αὐτῆς ἐβδόμης Νεαρᾶς ἐκτοπίζει τὴν λατινικὴν καὶ ὡς ἐπίσημον γλώσσαν εἰσάγει «τὴν κοινὴν καὶ ἑλλάδα φωνὴν, ὥστε ἅπασιν τὸν νόμον εἶναι γνωρίζον διὰ τὸ πρόχειρον τῆς ἐρμηνείας», «ὁ τῶν ρωμαίων νόμος, ὁ τῆς καθολικῆς ἐκκλησίας θεσμός καὶ ἡ κοινὴ ἑλλάδα φωνή», συνιστοῦν τὴν ψυχὴν τοῦ Κράτους. Ἡ ἐνότης αὕτη δικαίου, πίστεως καὶ γλώσσης, ἀποτελεῖ τὴν πνευματικὴν δύναμιν, ἥτις «τομωτέρα ξίφους παντὸς τῆ τοῦ ἐπ' αὐτῇ θεραπευομένου δυνάμει κατὰ τῶν πολεμίων ὑπάρχουσα», κατῶρθωνεν «εἰρηναῖον ἡμῖν καθίστασθαι τὸ βασίλειον καὶ εὐσταθὲς τὸ πολίτευμα», ὅπως γράφουν «Λέων καὶ Κωνσταντῖνος οἱ σοφοὶ καὶ φιλευσεβεῖς ἡμῶν βασιλεῖς»².

Οἱ Ἕλληνες, ἀφοῦ ὑπέταξαν τοὺς ρωμαίους διὰ τοῦ πνεύματος, μετατεθείσης τῆς ἑδρας τοῦ Κράτους εἰς τὸ Βυζάντιον, διὰ τοῦ αὐτοῦ πνεύματος, ἔθηκαν ὑπὸ τὴν ἡγεσίαν τῶν τὰς ἐν ἰσοτιμίᾳ καὶ ἰσονομίᾳ ὑπὸ τὸν αὐτὸν ρωμαϊκὸν νόμον, ὑπὸ

τὴν αὐτὴν χριστιανικὴν πίστιν καὶ ὑπὸ τὴν αὐτὴν «κοινὴν ἐλλάδα φωνήν» συμβιούσας ἐθνότητας, ἵνα πληρωθῇ τὸ ρηθὲν διὰ στόματος Ἀριστοτέλους λέγοντος (Πολ. Η. 7. 1327b. 30):

«Τὰ περὶ τὴν Ἀσίαν ἔθνη ἄθυμα, διόπερ ἀρχόμενα καὶ δουλεύοντα διατελεῖ, τὸ δὲ τῶν ἐλλήνων γένος ἐνθυμον καὶ διανοητικόν ἐστίν, διόπερ ἐλευθερόν τε διατελεῖ καὶ βέλτιστα πολιτευόμενον καὶ δυνάμενον ἀρχεῖν πάντων, μιᾶς τυγχάνον πολιτείας». Ἡ μία αὕτη καὶ ἐνιαῖα ἑλληνικὴ Πολιτεία, τὴν ὁποίαν προφητεύει ὁ Ἀριστοτέλης, ὠνειρεύθησαν δὲ ὁ Ἰσοκράτης καὶ ὁ Πλάτων καὶ ὁ Ἀγησίλαος, ἐπραγματοποιήθησαν δὲ οἱ Ἕλληνες ἐνωθέντες ὑπὸ τὴν κυριαρχίαν τῶν ρωμαίων, καθυπέταξαν αὐτοὺς πνευματικῶς, μετατεθείσης δὲ εἴτα τῆς ἕδρας τοῦ Κράτους εἰς τὸ Βυζάντιον ἐπεσφράγισαν τὴν πνευματικὴν καθυπόταξιν καὶ πολιτικῶς, ἐγκατασταθέντες, οὔτε ὀλίγον οὔτε πολὺ, ὑπὸ τοὺς θόλους τοῦ αὐτοκρατορικοῦ γραφείου.

Τὸ ἑλληνικὸν πνεῦμα ἀπεχθάνεται τὸ χάος καὶ ἀγαπᾷ τὸν Κόσμον. Τὸν δὲ Νέον Κόσμον, ὅστις ἀνέκυπτεν μετ' ἕδραν τὸ Βυζάντιον καὶ κύριον πυρῆνα, τὰς χώρας ἔνθα κατοικοῦν Ἕλληνες ἢ ἐξελληνισμένοι λαοί, μόνον τὸ ἑλληνικὸν πνεῦμα ἠδύνατο νὰ συντάξῃ εἰς μέτρον καὶ εἰς ἀρμονίαν. Καὶ πράγματι ἀνομολογεῖται σήμερον, ὅτι ἡ Ἰουστινιανέως κωδικοποίησις, παρὰ τὴν ρωμαϊκὴν σφραγίδα, ὡς ἰδέα, ὡς ἔμπνευσις, ὡς ἐκτέλεσις καὶ ἐν γένει ὡς σύνολον θεωρουμένη, εἶναι ἔργον τοῦ ἑλληνικοῦ πνεύματος. Ἀφ' ἑτέρου τὴν νέαν Πίστιν, μόνον τὸ ἑλληνικὸν πνεῦμα χειριζόμενον τὸ λεπτόν ὄργανον τῆς ἑλληνικῆς γλώσσης, ἠδύνατο νὰ συγκρατήσῃ εἰς τὴν νεανικὴν τῆς ὁρμῆς, κατεργαζόμενον τὰ δογματικά της θεμέλια ἀσφαλῆ, ὥστε νὰ βαδίσῃ πρὸς τὴν κατάκτησιν τῶν ψυχῶν διὰ μόνης τῆς πειθοῦς.

Τὴν διαφορὰν μεταξὺ τοῦ Νέου Κόσμου, ὅστις ἀνέκυπτεν εἰς τὸ Βυζάντιον ἀπειλητικὸς κατὰ τῶν βαρβάρων καὶ τοῦ Παλαιοῦ Κόσμου, ὅστις παρέμεινε εἰς τὴν Ρώμην ἀναμένων τοὺς βαρβάρους νὰ διαβοῦν τὸν Ρῆνον, καταδεικνύει ἀπλῆ σύγκρισις τῆς ἀνωτέρω σημειωθείσης φράσεως τοῦ Ἰουστινιανοῦ «ἐπὶ τῆς γῆς ἦν ὁ ρωμαίων ἐπέχει νόμος καὶ ὁ τῆς καθολικῆς ἐκκλησίας θεσμός, ὁ νόμος οὗτος ἐκτετάσθω καὶ ὀριζέτω τὰ οἰκεία καὶ κρατεῖτο διηνεκῶς», καταδεικνύει, λέγω, ἀπλῆ σύγκρισις τῆς φράσεως ταύτης πρὸς ἑτέραν φράσιν πομπωδῶς ἐξαγγελθεῖσαν τρεῖς αἰῶνας ἐνωρίτερον, τὸ 262 μ. Χ., ὑπὸ τοῦ Αὐτοκράτορος Καρακάλλας, εἰς τὴν περίφημον *Constitutio Antoniniana*. Διακηρύττει μεγαλαυχῶν ὁ Καρακάλλας:

«συνάπασιν τοῖς οἰκοῦσι κατὰ τὴν οἰκουμένην πολιτείαν ρωμαίων δίδωμι».

Οὐδεὶς οὐδαμοῦ οὐδεμίαν συνησθάνθη

ἐν ἑαυτῷ μεταβολὴν, μανθάνων ὅτι, ἐγένετο *civis romanus*. Οὕτε καὶ ἦτο δυνατόν νὰ αἰσθανθῇ, ἀφοῦ καὶ αὐτὸς ὁ αὐτοκράτωρ Καρακάλλας οὐδὲν ἐπίστευεν, ἔχων, κατὰ τὸν Δίωνα Κάσσιον, ὅλα τὰ ἐλαττώματα καὶ οὐδὲν προτέρημα τῶν τριῶν φυλῶν αἵτινες συνηνοῦντο εἰς τὸ πρόσωπόν του: «τῆς μὲν Γαλατίας τὸ κοῦφον καὶ τὸ δειλόν καὶ τὸ θρασύ, τῆς Ἀφρικῆς τὸ τραχὺ καὶ ἄγριον, τῆς Συρίας, ὅθεν πρὸς μητρός ἦν, τὸ πανούργον».

Ἐνῶ, λοιπόν, διὰ τῆς *Constitutio Antoniniana* ἐγένοντο μὲν ἅπαντες οἱ κατὰ τὴν οἰκουμένην οἰκοῦντες *cives romani*, ἀλλὰ δὲν ἔπαυσεν ἡ διάκρισις μεταξὺ λαοῦ ἀρχοντος, τοῦ ρωμαϊκοῦ καὶ λαῶν ἀρχομένων, τῶν ὑποτεταγμένων εἰς τὸν ρωμαϊκόν, εἰς τὴν ἀνωτέρω φράσιν τοῦ Ἰουστινιανοῦ, δηλοῦται καθαρά, ὅτι δὲν ὑπάρχουν ἔθνη ἀρχοντα καὶ ἔθνη ἀρχόμενα, ἀλλὰ μόνον ἔθνη ἐνούμενα διὰ τοῦ αὐτοῦ δικαίου, διὰ τῆς αὐτῆς πίστεως διὰ τῆς αὐτῆς γλώσσης, συμβιούντα ἐν ἰσοτιμίᾳ, ἰσονομίᾳ καὶ ταυτοπιστίᾳ.

Δὲν εἶναι, κατὰ ταῦτα, *création toute artificielle* τὸ βυζαντινὸν Κράτος, ὅπως λέγει ὁ ρῶσσος ἱστορικός. Εἶναι πνεῦμα καὶ ψυχὴ. Ἐπὶ τοῦ πνεύματος καὶ τῆς ψυχῆς ἦν ἀπετέλουν ἡ ἐνότης δικαίου, πίστεως καὶ γλώσσης, στηριζόμενος ὁ Ἰουστινιανός, κατῶρθωσε νὰ ἐπαναφέρῃ τὰ σύνορα τοῦ Κράτους, «μέχρι τῶν πρὸς ἑκάτερον ὠκεανὸν ὀρίων», ὅπως ὀνομάζει τὸ Γιβραλτάρ. Ἐπὶ τῶν αὐτῶν πνευματικῶν δυνάμεων στηριζόμενος ὁ Ἡράκλειος ἀπώθησε τοὺς βαρβάρους ἐκ τῶν Ἀγίων Τόπων, δικαίως ἐπικληθεὶς «τὸ πρῶτος σταυροφόρος». Διὰ τῶν αὐτῶν πνευματικῶν δυνάμεων Λέων Γ' ὁ Ἰσαυρος ἀπέτρεψε τὸν ἔξαραβισμόν τῆς Εὐρώπης. Δὲν εἶχον συμπληρωθῆ ἑκατὸν ἔτη ἀπὸ τοῦ θανάτου τοῦ Μωάμεθ, καὶ οἱ ἐν ὀνόματι τοῦ Ἀλλάχ πρὸς κατάκτησιν τοῦ Κόσμου καὶ παγκόσμιον ἐπιβολὴν τῆς νέας θρησκείας ἔφιπποι ἐξορμήσαντες Ἀραβες, καταλαμβάνοντες τὴν Βόρειον Ἀφρικὴν, διὰ παραλλήλου πορείας ἐνεφανίζοντο ταυτοχρόνως πρὸ τῶν τειχῶν τῆς Κωνσταντινουπόλεως καὶ εἰς τὰς κεντρικὰς πεδιάδας τῆς Γαλλίας. Λέων Γ' ὁ Ἰσαυρος τὸ 718, ἀπεμάκρυνε τοὺς Ἀραβας ἐκ τῆς Κων/πόλεως, μετὰ δεκαετίαν δὲ καὶ ἀπὸ τῆς Μικρᾶς Ἀσίας. Μετὰ δέκα τέσσαρα ἔτη, τὸ 732, Κάρολος ὁ Μαρτέλος νικήσας εἰς τὸ *Poitiers* ἠνάγκασε τοὺς Ἀραβας νὰ ὑποχωρήσουν εἰς τὴν Ἰσπανίαν καὶ ἐκεῖθεν μετὰ αἰῶνας νὰ ἐπιστρέψουν εἰς τὴν Ἀφρικὴν. Ἐὰν εἴτε ἐξ Ἀνατολῶν εἴτε ἐκ Δυσμῶν κατῶρθωναν οἱ Ἀραβες νὰ εἰσέλθουν εἰς τὴν Εὐρώπην, θὰ κατέπνιγον τὸν ἐν ἐξελίξει εἰσέτι εὐρισκόμενον ἐκχριστιανισμόν τῶν βαρβάρων γερμανικῶν φυλῶν, καὶ ἡ Εὐρώπη θὰ εἶχε τὴν τύχην τῆς Βορείου Ἀφρικῆς. Πολλὰ ὀφείλει, συνεπῶς, ἡ Εὐ-

ρώπη εἰς τὸν Λέοντα τὸν Γ'. Καὶ λέγεται μὲν, ὅτι ἡ νίκη αὕτη τοῦ Βυζαντίου ἔχει σημασίαν ἴσην πρὸς τὴν νίκην τῶν Ἀθηναίων εἰς τὸν Μαραθῶνα, ὁ δὲ Λέων ὁ Γ' παραλληλίζεται πρὸς τὸν Μιλτιάδην· ἐν τούτοις καὶ εἰς τὸ σημεῖον τοῦτο ἀδικεῖται τὸ Βυζάντιον, διότι, οἱ εὐρωπαῖοι ἱστορικοὶ ἐξαίρουν μονοπλεύρως τὴν σημασίαν τῆς ἐν Ροίτιερς νίκης, παραβλέποντες, ὅτι ἐὰν ἐνίκων μὲν οἱ φράγκοι εἰς τὸ Ροίτιερς, δὲν ἐνίκων ὁμοῦς ταυτοχρόνως καὶ οἱ Ἕλληνες πρὸ τῶν τειχῶν τῆς Κων/πόλεως, θὰ ἔπιπτε τὸ Βυζάντιον, καὶ ἂν μὴ εἴ ἄλλο, θὰ ἐξηφανίζοντο ὑπὸ τὰς ὀπλὰς τῶν ἀραβικῶν ἵππων οἱ Ἕλληνικοὶ θησαυροί, τοὺς ὁποίους τόσον ζηλοτύπως διεφύλαττον οἱ Ἕλληνες διὰ νὰ τοὺς ἐμπιστευθοῦν εἰς τὴν Εὐρώπην. Καὶ τοὺς ἀνέμενεν ἡ Εὐρώπη. Καὶ ἰδοὺ ἡ ἀπόδειξις. Κατὰ τὸ 997, ὁ γάλλος Auvengnat ὁ Aurillac, γνωστὸς ὑπὸ τὸ μοναχικὸν ὄνομα Gerbert, ἀπὸ τὸ Reims, ἐνθα διηύθυνε τὴν ἐπισκοπικὴν Σχολήν, ἐκλήθη εἰς τὴν Αὐλήν τοῦ Αὐτοκράτορος τῆς Γερμανίας Ὁθωνοῦ τοῦ 2ου, διὰ νὰ ἐκπαιδεύσῃ τὸν υἱὸν του, τὸν μετέπειτα Αὐτοκράτορα Ὁθωνα τὸν 3ον. Ἡ φύσις τοῦ μαθητοῦ ἐξέπληξε τὸν διδάσκαλον. «Ἄγνωῶ, λέγει ὁ Gerbert, τί θέλει νὰ φανερώσῃ τὸ θεῖον διὰ τοῦ ἀνθρώπου τούτου, ὅστις ἔλλην τὸ γένος.—Ὁθων ὁ Γ' μητέρα, ὡς γνωστὸν εἶχε τὴν ἑλληνίδα πριγκήπισσα Θεοφανῶ—τὴν δ' ἐξουσίαν ρωμαῖος, οἶονεὶ κληρονομικῶς δικαίωματι, νομίμως διεκδικεῖ ὑπὲρ ἑαυτοῦ τοὺς θησαυροὺς τῆς ἑλληνικῆς καὶ ρωμαϊκῆς σοφίας (Nescio quid divinum exprimitur cum homo, genere Graecus, imperio Romanus, quasi hereditario jure thesauros sibi Graeciae ac Romanae repetit sapientiae)».

Ἡ φρασιολογία αὕτη τοῦ Μοναχοῦ Gerbert, ὅστις μετὰ διετίαν, τὸ 999, ἐξελέγη Πάπας ὑπὸ τὸ ὄνομα Σίλβεστρος ὁ Βος, εἰσαγαγὼν μάλιστα εἰς τὴν Εὐρώπην τοὺς ἀραβικοὺς ἀριθμούς, φανερῶνει τὴν τότε κρατοῦσαν εἰς τὴν Εὐρώπην ἀντίληψιν περὶ τοῦ Βυζαντίου, ὡς κράτους ἑλληνικοῦ συνεχίζοντος τὴν ἑλληνικὴν κλασσικὴν παράδοσιν, ἐκδηλουμένην ὄχι μόνον εἰς τὴν παραφυλακὴν τῶν θησαυρῶν τῆς ἑλληνικῆς σοφίας, κατὰ τὰς λέξεις τοῦ Gerbert, ἀλλὰ καὶ εἰς τὸν διηγετικὸν κατὰ τῶν βαρβάρων πόλεμον, περαιτέρω δὲ καὶ εἰς τὴν κατὰ τὸ πνεῦμα τῶν ἀρχαίων ἑλληνικῶν ἀποικιῶν εὐγενῆ προσπάθειαν πρὸς ἐφελκυσμὸν τῶν βαρβάρων εἰς τὸν πολιτισμὸν. Ἡ προσπάθεια αὕτη ἐσημειώθη κυρίως εἰς τὸν ἐκχριστιανισμὸν τῶν ρώσων, ἀνομολογουμένου σήμερον, ὅτι ἐὰν δὲν ἐξησθένει τὸ Βυζάντιον κατὰ τὸν δωδέκατον αἰῶνα, δὲν θὰ κατάρθωναν οἱ Μογγόλοι νὰ καταλύσουν τὸ ρωσικὸν Κράτος τοῦ Κιέβου, ἢ κατάλυσιν τοῦ ὁποίου ἐπακόλουθον εἶχεν, καθὰ ρητῶς ἐπίσης γράφεται, ἡ Ρωσσία καὶ κατὰ τὸν δέκατον

ἔνατον ἀκόμη αἰῶνα, νὰ θεωρεῖται ὡς μὴ ἀνήκουσα εἰς τὸν κύκλον τῶν εὐρωπαϊκῶν Κρατῶν.*

Κατὰ ταῦτα, ἐν πλήρει δικαίῳ εὐρίσκοντο καὶ οὐδ' ἐπ' ἐλάχιστον ἀπεμακρύνοντο τῆς ἱστορικῆς ἀληθείας οἱ ἄνδρες τῆς Β' ἐν Ἀστρεὶ Ἐθνικῆς Συνελεύσεως, λέγοντες εἰς τὴν «ὕφήλιον», ὅτι οἱ Ἕλληνες «πάτριον ἔχουν νὰ καταπολεμῶσι τὸν Βάρβαρον καὶ τὴν Πατρίδα ν' ἀπελευθερώσωσιν».

* * *

Ὁ «βάρβαρος» ἐν τούτοις, ἔφθασεν εἰς τὸν Ἑλλήσποντον. Ὁ Ξέρξης ἐχρειάσθη ἑπτὰ ἡμέρας καὶ ἑπτὰ νύκτας διὰ νὰ τὸν διαβῇ. Ὁ Σουλεϊμάν, ὁ υἱὸς τοῦ σουλτάνου Ὁρχάν, κατὰ τὴν σκοτεινὴν νύκτα τῆς 2 Μαρτίου 1347, μὲ ὀλίγους ἄνδρας, διαπλέει τὸν Ἑλλήσποντον, καταλαμβάνει τὸ χωρίον Τσίμπη (τὸ σημερινὸν Τζιμανλίκ) κυριεύει τὰ προσωρμισμένα πλοῖα, ἐπαναπλέει εἰς τὴν ἀσιατικὴν ἀκτὴν, ἐπιβιβάζει τρισχιλίους ἄνδρας, ἐπέρχεται πάλιν κατὰ τῆς Εὐρωπαϊκῆς ἀκτῆς, καὶ ἐπωφελοῦμενος ρήγματος τὸ ὁποῖον σεισμὸς κατὰ τὴν αὐτὴν νύκτα συμβάς, ἤνοιξεν εἰς τὰ τεῖχη τῆς Καλλιπόλεως, σπεύδει καὶ τὴν καταλαμβάνει. Καὶ ἰδοὺ τὸ Ἰσλάμ ἐγκατεστημένον εἰς τὴν Εὐρώπην.

Οἱ ἀρχαῖοι Ἕλληνες τότε τὸ πρῶτον συνησθάνθησαν, ὅτι ὁ γεωγραφικὸς διαχωρισμὸς τῆς Εὐρώπης ἀπὸ τῆς Ἀσίας, ἀποτελεῖ συνάμα καὶ πνευματικὸν μεταξὺ αὐτῶν διαχωρισμὸν, ὅταν ὁ Ἀσιάτης ἐνεφανίσθη εἰς τὴν Εὐρώπην. Κατέστη ὁμοῦς προσθέτως συνειδητὸν, ὅτι, διαπεραιωθέντος τοῦ Ἀσιάτου εἰς τὴν Εὐρώπην, δὲν ἀρκεῖ ἡ ἐκ τῆς ἐνότητος πίστεως, δικαίου καὶ γλώσσης παραδεδομένη δύναμις διὰ νὰ καταπολεμηθῇ. Ἀπαιτεῖται νὰ εὐρεθῇ μία νέα πνευματικὴ δύναμις, ἥτις ν' ἀντιταχθῇ κατὰ τοῦ Ἀσιάτου. Τὴν νέαν αὐτὴν δύναμιν ἀπετέλεσε τὸ ἑλληνικὸν ἐθνικὸν συναίθημα.

Ἐφ' ὅσον ἡ Μικρὰ Ἀσία, κατὰ τοὺς χρόνους τῶν Διαδόχων, εἶτα τῶν Ρωμαίων, εἶτα τῶν Βυζαντινῶν, ἐτέλει ὑπὸ τὴν δεσποτείαν τοῦ ἑλληνικοῦ πνεύματος, ἐπέχουσα εἰς τὰ μεταξὺ Εὐρώπης καὶ Ἀσίας μεθόρια, οἷαν θέσιν ἐπέιχον κατὰ τοὺς ἀρχαίους χρόνους, αἱ κατὰ τὴν δυτικὴν αὐτῆς παραλίαν ἰωνίδες πόλεις· ἐφ' ὅσον τὴν ψυχὴν κατεῖχεν ἡ χριστιανικὴ ἰδέα· ἐφ' ὅσον ὑπὸ τὸ κράτος τῆς ἰδέας ταύτης, τὴν διάνοιαν οὐδὲν ἕτερον ἀπησχόλει παρὰ μόνον ἡ δογματικὴ θεμελίωσις τῆς νέας πίστεως, δὲν ὑπῆρχε περίπτωσις οὐδὲ ἀνάγκη ὅπως φανερωθῇ τὸ εἰς τὸ βάθος τῆς συνειδήσεως λανθάνον ἑλληνικὸν ἐθνικὸν συναίσθημα, τὸ ὁποῖον, ἐν τούτοις, αἰεῖποτε ζωντανόν, εὕρισκε διέξοδον εἴτε εἰς ἀτέρμονα διαλεκτικὴν ἐπὶ τῶν θεολογικῶν ζητημάτων, εἴτε εἰς μελέτην τῶν ἀρχαίων ἑλλήνων συγγραφέων καὶ εἰς τὴν τάσιν πρὸς τὸ ἀττικίζειν.

Ἄφ' ἧς ὁμοῦ οἱ Χριστιανοὶ τῆς Δύσεως συνεσωματώθησαν εἰς ἐμπορικὴν, ὡς ἐχαρακτηρίσθη, ἐπιχείρησιν ὑπὸ τὴν ἐπωνυμίαν «Σταυροφορία» καὶ ἐπελθόντες ὡς βάρβαροι ἐλεηλάτησαν τὸ Βυζάντιον καὶ ἐδήλωσαν τὸν Μορέαν ἄφ' ἧς οἱ αὐτοὶ Χριστιανοὶ τῆς Δύσεως Γενουάται καὶ Βενετοὶ καὶ Ραγούζαῖοι διεβίβρωσκον τὸ Κράτος ἄφ' ἧς οἱ ἐξ Ἀσίας βάρβαροι ἐπλησίασαν τόσοσιν πολὺ, ὥστε ὁ βασιλεὺς ἀπὸ τὰ παράθυρα τοῦ Ἀνακτόρου τῶν Βλαχερνῶν περίλυπον νὰ ρίχνῃ τὸ βλέμμα του εἰς αὐτὰ τὰ σύνορα τοῦ Κράτους σημειούμενα πλέον εἰς τὸν ἀντικρὺν Ὀλυμπον τῆς Βιθυνίας ἄφ' ἧς, τέλος, τὸ Ἰσλάμ διήλθε τὸν Ἑλλησποντον, τὸ ἑλληνικὸν ἔθνικὸν συναίσθημα ἤλθεν εἰς τὴν ἐπιφάνειαν καὶ συνησθάνθησαν τότε εἰς τὸ Βυζάντιον, ὅτι ἐάν εἶναι Χριστιανοί, εἶναι συνάμα καὶ Ἕλληνες, ἐταύτισαν ὀρθόδοξον πίστιν καὶ ἑλληνικὴν ἔθνικὴν συνείδησιν καὶ ἡ ταυτότης αὕτη ἀπετέλεσε τὴν νέαν δύναμιν τὴν ὁποίαν «τὸ ἑλληνικόν, καθὰ ἔχει «πάτριον» ἀντέταξεν εἰς τὴν πείσιν τῆς Ἀσίας. «Ἐσμέν γὰρ οὐν ὧν ἡγεῖσθέ τε καὶ βασιλεύετε Ἕλληνες τὸ γένος ὡς ἡ τε φωνὴ καὶ ἡ πάτριος παιδεία μαρτυρεῖ», ἔλεγεν ὁ Γεώργιος Πλήθων εἰς τὸν βασιλέα Μανουὴλ τὸν Β'. Ὁ δὲ Ἰωάννης Ἀργυρόπουλος προσφωνῶν Κωνσταντῖνον τὸν Παλαιολόγον ἐρχόμενον ἐκ Πελοποννήσου καὶ ἀποβιβαζόμενον εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν, τὸν προσαγορεύει «βασιλέα τῶν Ἑλλήνων» καὶ τοῦ λέγει ὅτι «οὐκ ἄνευ ἀγαθῆς μοίρας... ὁ Θεὸς ἑλλήνων ἀνέδειξε βασιλέα, ἑλλήνων οἱ πρὶν μὲν ἄρχοντες... καὶ τὰ πρῶτα παρὰ πάντων ἔθνων κομιζόμενοι... νῦν παρὰ τὴν ἡμετέραν ἀξίαν βαρβάρων ἐνίων ἤττους ὀφθέντες καθήμεθα... περὶ τῆς μιᾶς ταύτης πόλεως δεδιότες, τῆς κοινῆς τοῦ γένους ἐστίας ἡ μόνη λείπεται σωτηρία τοῖς Ἕλλησι». Ἐκθέτων δ' ἐν συνεχείᾳ τοὺς λόγους ἕνεκα τῶν ὁποίων ἀμφιβάλλει «περὶ τῆς τῶν Ἐσπερίων δυνάμεως» καταλήγει, λέγων εἰς τὸν βασιλέα, ὅτι μίαν μόνην ἐλπίδα τρέφουν ἅπαντες «σοῦ τῶν ἑλλήνων οὐκ ἄνευ θείας μοίρας νυνὶ βεβασιλευκότος, ὁπὲρ γοῦν τοὺς ἡμετέρους φῶς ἐλεύθερον ὄψασθαι»⁶.

Ἡ φρασιολογία αὕτη τοῦ Ἀργυροπούλου συμπίπτει κατὰ περιεχόμενον πρὸς τὴν φρασιολογίαν τοῦ Θεοδ. Νέγρη.

Ὁμοίαι συνθήκαι τοῦ γένους εἰς δύο ἐξέχοντες Ἕλληνας, τὸν Ἰωάννην Ἀργυρόπουλον καὶ τὸν Θεόδωρον Νέγρη, ἐπροκάλεσαν τὰς αὐτὰς σκέψεις μὲ μόνην διαφορὰν, ὅτι ὁ μὲν Ἰωάννης Ἀργυρόπουλος τονίζων τὸν αἰώνιον ἀγῶνα τῶν ἑλλήνων κατὰ τῶν βαρβάρων, τὰς σκέψεις του ἀπηύθυνε πρὸς τὸν βασιλέα ὑπαιτισσόμενος τὴν ἀδυναμίαν «τῶν Ἐσπερίων» ἔναντι τοῦ Ἀσιάτου, ὁ δὲ Θεόδωρος Νέγρης ἐπικαλούμενος τὸ αὐτὸ ἱστορικὸν γεγονός, τὸν αἰώνιον ἀγῶνα τῶν ἑλλήνων κατὰ τῶν βαρβάρων, ἀπευθύνει τὰς σκέψεις του πρὸς τὴν

Δύσιν, οὐχὶ ἀπλῶς καὶ μόνον διότι αὕτη εἶναι ἤδη ἰσχυροτέρα τοῦ βαρβάρου, ἀλλὰ καὶ ὡς ὑπόχρεων ἔναντι ἀνθρώπων οἵτινες, χάριν αὐτῆς, τελοῦν εἰς αἰώνιον πόλεμον κατὰ τοῦ βαρβάρου.

* * *

Τὸ ἔτος 1453 εἶναι μοιραῖον ὄχι μόνον διὰ τοὺς Ἕλληνας, ἀλλὰ καὶ διὰ τοὺς εὐρωπαϊκοὺς λαοὺς.

Κατὰ τὸ ἔτος αὐτὸ οἱ Ἕλληνες μαζί με τὸν βασιλέα των, πίπτουν μαχόμενοι ὑπὲρ τῆς Εὐρώπης. Ἡ φράσις αὕτη δὲν ἀνήκει εἰς ἐμέ. Τὴν ἔγραψαν τὸ 1919 καθηγηταὶ τοῦ δικαίου εἰς γερμανικὸν πανεπιστήμιον, βιογραφοῦντες Ἕλληνα ἐκ Κερκύρας εὐγενῆ, μεταναστεύσαντα κατὰ τὸν 15ον αἰῶνα εἰς Ἰταλίαν καὶ ἐξελιχθέντα εἰς διάσημον νομομαθῆ. Πρόγονος τοῦ ἀνδρός τούτου γράφουν οἱ γερμανοὶ καθηγηταί, τοῦ δικαίου ἔπεσεν εἰς τὰ τεῖχη τῆς Κωνσταντινουπόλεως μαχόμενος μετὰ τὸν βασιλέα του ὑπὲρ τῆς Εὐρώπης⁷.

Κατὰ τὸ αὐτὸ ἔτος 1453, κατὰ τὸ ὁποῖον ἔπεσαν οἱ Ἕλληνες μαχόμενοι ὑπὲρ τῆς Εὐρώπης, ἀνακαλύπτεται ἡ τυπογραφία. Πεντήκοντα ἔτη ἐνωρίτερον, τὸ 1403, ἡ τυπογραφικὴ τέχνη ἀνεκαλύπτετο εἰς τὴν Κορέαν. Ἐάν καὶ εἰς τὴν Εὐρώπην ἡ τυπογραφικὴ τέχνη ἀνεκαλύπτετο κατὰ τὸ ἔτος αὐτὸ 1403, ποία θὰ ἦτο ἡ τύχη τῆς Εὐρώπης; Τὸ ἐρώτημα τοῦτο θέτει ὁ Κοραῆς, καὶ φυσικά, αὐτὸς δίδει καὶ τὴν ἀπάντησιν. Ἐχων ὑπ' ὄψιν του τὴν πνευματικὴν ἀνθήσιν, ἣτις ἐσημειώθη εἰς τὸ Βυζάντιον κατὰ τὸν 13ον καὶ 14ον αἰῶνα, πρόδρομον καὶ προάγγελον τῆς Εὐρωπαϊκῆς Ἀναγεννήσεως, γράφει:

«Εἰς τὸν δέκατον πέμπτον αἰῶνα (ὅτε εὐρέθη καὶ ἡ τυπογραφία καὶ ἤρχισε νὰ κινῆται πρὸς βελτίωσιν καὶ ἡ Ἰταλία) φαίνεται, ἀληθῶς, ὅτι ἔγινεν ὄχι εὐκαταφρόνητος ἀναλαμπὴ τοῦ χωσμένου πυρός, ἡ ὁποία ἤθελεν ἀνάψει ἐξ ἅπαντος τὴν αὐτὴν φλόγα, τὴν ὁποίαν ἀνάψε καὶ εἰς τὴν λοιπὴν Εὐρώπην, ἂν ἡ Ἀλωσις τῆς Κωνσταντινουπόλεως δὲν ἔφθανε νὰ τὴν καταχῶσῃ πάλιν... ὡς τόσοσιν εἶναι τῶν πιθανῶν πιθανώτατον, ὅτι ἡ ἀναλαμπὴ αὕτη ἦτο τόσοσιν σφοδρά, ὥστε ἂν ἐγένετο μίαν ἑκατονταετηρίδα ἀρχήτερα, ἢ ἂν οἱ Τοῦρκοι ἤρχοντο μίαν ἑκατονταετηρίδα βραδύτερον, τὸ γένος ἤθελε καὶ τὴν βασιλείαν φυλάξειν, καὶ ἀκολουθήσει τὴν αὐτὴν ὁδὸν εἰς τὸ βέλτιον τῶν λοιπῶν ἔθνων τῆς Εὐρώπης. Ἡ τυπογραφία λοιπόν, πληθύνουσα τὰ βιβλία, ἤθελεν ἀνάψει τὸ πῦρ εἰς πυρκαϊάν»⁸.

Ταῦτα εἶναι ὑποθέσεις. Τὸ γεγονὸς εἶναι ὅτι οἱ Ἕλληνες μαζί με τὸν βασιλέα των ἔπεσαν. Συσπειρωθὲν ἔκτοτε τὸ ἑλληνικὸν ἔθνος περὶ τὸν Πατριάρχην, ταύτισαν ἔτι μᾶλλον ἀδιαχωρίστως ὀρθόδοξον πίστιν καὶ ἔθνικὴν συνείδησιν, δι' αὐτῆς

δὲ καὶ τῆς Ἐξαβίβλου τοῦ Ἀρμενοπούλου, διατηροῦν ἀρραγῆ τὴν ἐνότητα αὐτοῦ, ὑπέμενε καὶ ἐπὶ αἰώνας ἐπερίμενε τὴν κατάλληλον στιγμήν, διὰ νὰ ὀρθωθῆ καὶ πάλιν, πιστὸν εἰς τὴν «πάτριον» φωνήν, «τὸν βάρβαρον νὰ καταπολεμῆ καὶ τὴν πατρίδα ν' ἀπελευθερώσῃ».

Οἱ αἰῶνες οὗτοι τοῦ ἑλληνικοῦ μαρτυρίου εἶναι ἀκριβῶς οἱ αἰῶνες καθ' οὓς μετὰ τὸν ἐκχριστιανισμόν καὶ τὸν ἐκρωμαισμόν ἐπέρχεται ὁ ἐξελληνισμὸς τῶν εὐρωπαϊκῶν λαῶν καὶ συμπληροῦται ἡ ἐξέλιξις ἢ καταλήξασα εἰς τὴν διαμόρφωσιν τῆς σημερινῆς Εὐρώπης. Αὐτὸ δὲ εἶναι καὶ τὸ δραματικὸν στοιχεῖον. Ὁ μὲν ἑλληνικὸς λαὸς μαρτυρεῖ ὑπὸ τὸν Ἀσιάτην, τὸ δὲ ἑλληνικὸν πνεῦμα κατακτᾷ τὴν Εὐρώπην καὶ προσδίδει εἰς αὐτὴν τὴν ὀριστικὴν τῆς σημερινῆς μορφήν.

Καὶ πράγματι.

Τὰ βάρβαρα γερμανικὰ φύλα συσσωρευθέντα εἰς τὴν δεξιάν ὄχθην τοῦ Ρήνου, κατὰ τὴν ψυχροτάτην νύκτα τῆς 31 Δεκεμβρίου τοῦ 406, ἐκβιάζουσι τὸν διάπλου καὶ ἐπερχόμενα εἰς ἀνεξάντλητα κύματα πλημμυρίζουσι τὰς γαλατικὰς πεδιάδας, καταλύοντα μετ' ὀλίγα ἔτη τὸ Δυτικὸν Ῥωμαϊκὸν Κράτος. Ἐχρηιάσθησαν ἕξ αἰῶνες διὰ νὰ συντελεσθῆ ὁ ἐκχριστιανισμὸς τῶν βαρβάρων. Κατὰ τοὺς αἰῶνας τούτους τὸ χειρόγραφον τῆς Ἰουστινιανείου κωδικοποιήσεως, ὅπερ γραφέν ὑπὸ ἑλλήνων ἐστάλη ὑπὸ τοῦ Ἰουστινιανοῦ εἰς τὴν ἀνακτηθεῖσαν Ἰταλίαν, ἦτο θαμμένον καὶ ἀγνωστον. Ἀνευρίσκειται κατὰ τὸν ἐνδέκατον αἰῶνα καὶ ἀμέσως θεμελιούται ἰδίᾳ ἐπιστήμη ἐξελιχθεῖσα εἰς τὴν σύγχρονον ἐπιστήμην τοῦ δικαίου. Διὰ τῆς ἐπιστήμης ταύτης τὸ ρωμαϊκὸν δίκαιον κατέκτησε τὴν Εὐρώπην καὶ τοιοῦτοτρόπως τὸν ἐκχριστιανισμόν ἠκολούθησεν ὁ ἐκρωμαϊσμὸς τῶν βαρβάρων. Κατὰ τοὺς αἰῶνας τούτους καθ' οὓς συνετελεῖτο ὁ ἐκχριστιανισμὸς καὶ ὁ ἐκρωμαϊσμὸς τῶν βαρβάρων, μόνον ἕξ ἀκοῆς ἐγνώριζον οὗτοι τοὺς ἑλληνικοὺς θησαυροὺς. Graeca sunt non leguntur. Ἐπρεπε νὰ πέσῃ τὸ Βυζάντιον, νὰ μεταναστεύσουν οἱ Ἕλληνες εἰς τὴν Δύσιν, νὰ προκαλέσουν τὴν γνωστὴν κίνησιν ὑπὸ τὸν ὄρον Renaissance ἢ Humanismus ἣτις ἤγαγεν εἰς τὸν ἐξελληνισμόν τῶν βαρβάρων. Καθ' οὓς χρόνους λοιπόν, τὸ ἑλληνικὸν ἔθνος διήρχετο τὴν σκληρότεραν τοῦ δοκιμασίαν, τὸ πνεῦμά του διέπνεε, ἐδρόσιζε, ἀνεγέννα καὶ ἐξηνθρόπιζε τὴν Εὐρώπην. Λέγει ὁ Mommsen, ὅτι, ἐὰν ἡ Ρώμη δὲν κατέσκαπτε τὴν Καρχηδόνα, δὲν θὰ ὑπῆρχεν ἡ σημερινὴ Εὐρώπη. Ἄλλ' ἐὰν οἱ Ἕλληνες δὲν παρελάμβανον εἰς τὰς χεῖράς των τὴν Ρώμην καὶ κωδικοποιούντες τὸ ρωμαϊκὸν δίκαιον, θεμελιούντες δογματικῶς τὸν χριστιανισμόν, διαφυλάττοντες τοὺς ἑλληνικοὺς θησαυροὺς καὶ τὸ σπουδαιότερον συγκρατοῦντες τὸν Ἀσιάτην

μακρὰν τῆς Εὐρώπης, μέχρις οὗτο ἐκχριστιανιζόμενοι, ἐκρωμαϊζόμενοι, καὶ ἐξελληνιζόμενοι ἀποβαρβαρωθοῦν καὶ ἐξανθρωπισθοῦν οἱ ἐγκατασταθέντες εἰς αὐτὴν λαοί, δὲν θὰ ὑπῆρχεν ἡ σημερινὴ Εὐρώπη.

Καὶ ἐν τούτοις, κατὰ τὸ τέλος τοῦ 17ου αἰῶνος οἱ εὐρωπαϊκοὶ λαοὶ δὲν εἶχον ἀκόμη συνείδησιν, ὅτι πιστεύοντες εἰς Χριστόν, συμβιοῦντες κατὰ τοὺς κανόνας τοῦ ἑλληνο-ρωμαϊκοῦ δικαίου, σκεπτόμενοι ἑλληνιστί, ἀποτελοῦν πνευματικὴν ἐνότητα. Καὶ ἰδοὺ ἡ ἀπόδειξις. Τὸ 1663 οἱ Τούρκοι κατέκλυσαν τὰς οὐγγρικὰς πεδιάδας βαδίζοντες πρὸς τὴν Βιέννην. Συγκίνησις μεγάλη κατέλαβε τοὺς εὐρωπαϊκοὺς λαοὺς. Le roi tréschrétien σπεύδει νὰ ἐξαγγείλῃ, ὅτι ἐπὶ κεφαλῆς στρατιάς διαβαίνων τὴν Νότιον Γερμανίαν, βαδίζει ἐν ὀνόματι τῆς Χριστιανωσύνης, ὅπως ἀντιμετωπίσῃ τοὺς ἀπίστους. Ὁ Μέγας Ἐκλέκτωρ ἀπαντᾷ ἀμέσως ἐπὶ λέξει «Προτιμώτερον νὰ ζήσωμεν ὑπὸ τὴν προστασίαν τῶν Τούρκων παρά νὰ πέσωμεν εἰς τὴν δουλείαν τῶν Γάλλων» (*Plutôt vivre sous la protection des Turcs que dans la servitude de la France*). Ἡ κατάστασις τῆς Εὐρώπης δὲν ἦτο διάφορος τῆς πρὸ δύο αἰῶνων, ὅτε Λουκάς ὁ Νοταρᾶς ἀνεφώνει: «κρειττότερον ἐστὶν ἰδεῖναι ἐν μέσῃ τῇ πόλει φακίολιον βασιλεῦον τούρκων ἢ καλύπτραν λατινικὴν». Ἐπέπρωτο νὰ σώσῃ τὸν Εὐρώπην ὁ Πολωνὸς Sobieski ἐκδιώκων τοὺς Τούρκους ἐκ τῆς Βιέννης. Καὶ ναὶ μὲν ὑπὸ τὴν ἐντύπωσιν τῆς νίκης ταύτης οἱ Εὐρωπαϊκοὶ λαοὶ ἠνώθησαν εἰς «ἱερὸν Σύνδεσμον» ἀπὸ τῆς Σουηδίας μέχρι τῆς Μεσογείου διὰ νὰ ἐκδιώξουν «τοὺς ἀπίστους» ἐκ τῆς Εὐρώπης· ἀλλὰ, τοῦ Ἀγῶνος τεθέντος ὑπὸ τὴν ἡγεσίαν τῆς Βενετίας, μόνον ἀποτέλεσμα ἐπῆλθεν ἡ καταστροφή τοῦ Παρθενῶνος.

* * *

Ἡ διὰ τοῦ ἐκχριστιανισμοῦ, ἐκρωμαϊσμοῦ καὶ ἐξελληνισμοῦ βαθμιαίως συνετελούμενη ἐκπολίτισις τῶν εὐρωπαϊκῶν λαῶν, βαίνει συγχρόνως καὶ παραλλήλως πρὸς ἐθνολογικὸν αὐτῶν διαφορισμόν. Μετὰ τὰς ἐν ἔτει 841 συνομολογηθείσας γνωστὰς συνθήκας τοῦ Verdun, ἀρχίζει ὁ διαχωρισμὸς τῶν εὐρωπαϊκῶν λαῶν εἰς ἐθνότητας, οὕτως ὥστε ἐνῶ ὅλοι οἱ λαοὶ ἔχουν τὴν αὐτὴν πίστιν, συμβιοῦν ὑπὸ τὸ αὐτὸ δίκαιον, σκέπτονται κατὰ τὸν αὐτὸν τρόπον, ἐν τούτοις βαθμιαίως ἐπέρχεται κατάτμησις αὐτῶν εἰς ομάδας, ἐκάστη τῶν ὁποίων διαμορφώνει ἰδίαν γλῶσσαν, ἰδίαν ἱστορικὴν παράδοσιν, ἰδίαν ἐθνικὴν συνείδησιν, ἰδίαν ἤθη, καὶ δυνάμει τῶν στοιχείων τούτων, συναισθάνεται ἑαυτήν, ὡς συνιστώσαν χωριστὴν αὐτοτελεῆ προσωπικότητα. Αἱ ἐθνότητες αὗται, ἐφ' ὅσον μὲν ὁ μονάρχης συνεκέντρον ἀπάσας τὰς ἐξουσίας ἐξ ἰδίου δικαίου, «εἶχεν ἐν ἑαυτῷ καὶ ἐξ ἑαυτοῦ τὴν ἀρχήν», κατὰ τὴν διατύπωσιν τοῦ

Hegel⁹, δὲν ἐνεφανίζοντο ἀνταγωνιζόμεναι ἀλλήλας ἀπ' ἐναντίας συγκινούμεναι ἐκ καθολικῶν ἰδεῶν, κυρίως ἐκ τῆς χριστιανικῆς ἰδέας, κατέβαλον κοινὰς προσπάθειάς διὰ νὰ ἐπιτύχουν τὴν πραγματοποίησιν αὐτῶν¹⁰. Ἀπλῶς διὰ νὰ κατανοηθῇ τὸ πρᾶγμα κρίνω σκόπιμον νὰ σημειώσω δύο γεγονότα. Τὸ ἓν εἶναι ἡ περίεργος προσωπικότης τοῦ γάλλου νομικοῦ Du Moulin (Moulin) ὅστις κατὰ τὸν 16ον αἰῶνα ἐδικηγόρησεν εἰς τὸ Parlement τοῦ Châtelet ἐδίδαξεν εἰς τὸ Στρασβούργον, εἰς τὸ Tübingen, εἰς τὸ Monbeliard, διὰ νὰ ἐπανέλθῃ εἰς τὸ Châtelet αὐτοτιτλοφορούμενος «Jurisconsultus Franciae et Germaniae». Τὸ ἕτερον εἶναι ἡ περίπτωση τῆς Σχολῆς τοῦ φυσικοῦ δικαίου, ἣτις προσέδωκεν ὁμοιομορφίαν εἰς τὸ δημόσιον δίκαιον τῶν Εὐρωπαϊκῶν λαῶν, καὶ ἐδημιούργησεν εἰς τοὺς ἀνδρας τῆς Γαλλικῆς Ἐπανάστασεως τὴν παραίσθησιν, ὅτι νομοθετοῦν διὰ τὴν Ἀνθρωπότητα.

Περὶ τὰ τέλος ὁμοῦ τοῦ δεκάτου ὀγδόου αἰῶνος, ἡ Ἀμερικανικὴ καὶ ἡ Γαλλικὴ Ἐπανάστασις ἀντιμέτωπον τοῦ μονάρχου τάσσουν τὸν «λαόν»; Ἀλλὰ τί ἐστὶ λαός; «Λαός εἶναι τὸ ἔθνος». Ὁ μονάρχης δὲν ἔχει ἐξουσίας ἐξ ἑαυτοῦ. Ἀπασαὶ αἱ ἐξουσίαι πηγάζουν ἐκ τοῦ ἔθνους. Διὰ νὰ πηγάζουν ὁμοῦ αἱ ἐξουσίαι ἐκ τοῦ ἔθνους, κατ' ἀνάγκην ἐκάστη ἐθνότης πρέπει νὰ συγκροτηθῇ εἰς αὐθύπαρκτον καὶ κυρίαρχον Πολιτείαν.

Καὶ ἰδοὺ ἡ ἀρχὴ τῶν ἐθνικοτήτων.

Ἐν πλήρει συνειδήσει τῆς νέας ταύτης ἀρχῆς ὁ Κοραῆς ἐμφανίζεται, τὸ 1803, ἐνώπιον τῆς ἐν Παρισίοις τότε συσταθείσης Société des observateurs de l'Homme καὶ εἰς Συνέλευσιν αὐτῆς ἐν ὀλομελείᾳ ἀναγινώσκει Mémoire sur l'état actuel de la civilisation de la Grèce, ὑποστηρίζων ὅτι τὸ ἑλληνικὸν ἔθνος ἀπὸ αἰώνων εὐρίσκεται εἰς ἐμπόλεμον κατάστασιν μὲ τοὺς Τούρκους, ὡς ἐκ τοῦ ὁποῦ εἶναι prisonnier de guerre et non esclave.

Τὴν κροῦσιν ταύτην τοῦ Κοραῆ ἠκολούθησεν ἡ ἔκρηξις τοῦ 1821.

Παρ' ὅλην τὴν ἐκ τῶν ναπολεοντείων πολέμων κόπωσιν, ἡ ἐπανεμφάνισις τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ μὲ ὑπεράνθρωπον ὄρμην καταπολεμοῦντος «τὸν Βάρβαρον», καθὰ ἔχει «πάτριον», ἐξέπληξε καὶ συνεκίνησε τόσον, ὥστε νὰ ξεσπάσῃ τὸ ρεῦμα ἐκεῖνο τοῦ «φιλελληνισμοῦ», ὅστις ἐξεχύθη εἰς ὀλόκληρον τὴν Εὐρώπην καὶ εἰς τὴν Πέραν τοῦ Ὠκεανοῦ Νεαράν Συμπολιτείαν.

Ἐπιτραπέτω μοι νὰ φρονῶ, ὅτι, ὁ «φιλελληνισμός» οὗτος, δὲν ἦτο ἀπλῆ ἐκδήλωσις συμπαθείας πρὸς ἓνα ἱστορικὸν λαόν, ἔχουσα τὰς ρίζας τῆς, καθὰ λέγεται, εἰς τὸν Humanismus. Ὁ «φιλελληνισμός» ἔχει οὐσιαστικώτερον περιεχόμενον.

Ἡ ἐξόρμησις τῶν Ἑλλήνων κατὰ τῶν «Ἀσιατῶν» ἔδωκε τὴν ἀφορμὴν νὰ κατα-

στῇ συνειδητὸν εἰς τοὺς εὐρωπαϊκοὺς λαούς, ὅτι παρὰ τὸν διαχωρισμὸν αὐτῶν εἰς ἐθνότητας, ἐν τούτοις συνιστοῦν πνευματικὴν ἐνότητα συμπαγῆ θεμελιουμένην εἰς τὴν ἠθικὴν ἣτις ἐκηρύχθη ἀπὸ τοῦ Ὁρους τῶν Ἑλαιῶν, εἰς τὸν τρόπον τοῦ σκέπτεσθαι καὶ τοῦ ἐπιστημονικῶς θεωρεῖν, οἷος ἀνεπτύχθη ὑπὸ τὴν Ἀκρόπολιν καὶ εἰς τὴν τεχνικὴν τοῦ δικαίου οἷα διεμορφώθη παρὰ τὸ Καπιτώλιον, ἐνότητα δὲ ἣτις πολέμιον ἔχει τὴν ἀσιατικὴν νοοτροπίαν, τῆς ὁποίας συνεπῶς, οἱ τότε φορεῖς οὐδεμίαν θέσιν ἔχουν εἰς τὴν Εὐρώπην. Ὁ γεωγραφικὸς καὶ ἐννοιολογικὸς διαχωρισμὸς τῆς Εὐρώπης ἀπὸ τῆς Ἀσίας, ἐάν, εἰς τοὺς ἀρχαίους Ἕλληνας κατέστη συνειδητὸς μόνον ὅταν εἶδον τὸν Ἀσιάτην εἰς τὴν Ἑλλάδα ἢ εἰς τὸ Βυζάντιον, τὸ ὑπὸ τὴν χριστιανικὴν ἰδέαν λαμβάνον ἑλληνικὸν ἐθνικὸν αἶσθημα, ἦλθεν εἰς τὴν πρώτην γραμμὴν, μόνον ὅταν ὁ Ἀσιάτης διαβάς καὶ πάλιν τὸν Ἑλλήσποντον ἐνεφανίσθη εἰς τὴν Εὐρώπην, εἰς τοὺς ἀποβαρβαρωθέντας εὐρωπαϊκοὺς λαούς, ὁ διαχωρισμὸς οὗτος μεταξὺ Εὐρώπης καὶ Ἀσίας κατέστη συνειδητὸς τότε τὸ πρῶτον, ὅταν ἤκουσαν ὅτι οἱ Ἕλληνες ἐξηγέρθησαν λέγοντες εἰς τὸν μετὰ τὴν ἦτταν τῆς Βιέννης καὶ τὴν συνθήκην τοῦ Passarowitz (1718) παλίσυρτον πρὸς τὰ Βαλκάνια Ἀσιάτην, ὅτι πρέπει καὶ ταῦτα νὰ ἐγκαταλείψῃ καὶ ν' ἀποσυρθῇ εἰς τὴν Ἀσίαν. Μόνον οὕτω εὐρίσκει ἐξήγησιν καὶ δικαιολογίαν τὸ γεγονός, ὅτι ἅπαντες οἱ εὐρωπαϊκοὶ λαοί, παρὰ τὰς ἐθνολογικάς τῶν διαφοράς, ἀλλὰ καὶ παρὰ τὴν ἐπιθυμίαν τῶν κυβερνώντων αὐτούς, ἔσπευσαν αὐθόρμητως συμπαραστάται ὑπὸ ἐνιαῖον πνεῦμα καὶ συναγωνισταὶ τοῦ λαοῦ, ὅστις ὅπως τὸ 1453, οὕτω καὶ τὸ 1821 ἐμάχετο ὑπὲρ τῆς Εὐρώπης. Ὁ «φιλελληνισμός» εἶχεν οὐσιαστικὸν περιεχόμενον, καὶ δὲν ἦτο φαινόμενον αἰωρούμενον εἰς τὸν κόσμον τοῦ ρωμαντισμοῦ καὶ τοῦ συναισθηματος. Ὁ ὁμόθυμος καὶ αὐθόρμητος οὗτος συναγερμὸς τῶν εὐρωπαϊκῶν λαῶν ὑπὲρ τῶν Ἑλλήνων καὶ κατὰ τοῦ Ἀσιατοῦ, ἐπιτραπέτω μοι νὰ φρονῶ, ἀποτελεῖ τὴν πρώτην ἐμπρακτον ἐκδήλωσιν τῆς εὐρωπαϊκῆς ἰδέας.

* * *

Ἡ ἰδέα τῆς Εὐρωπαϊκῆς ἐνότητος δὲν εἶναι τὸ μόνον εἰς τὸ ὁποῖον ἔδωκεν ἀφορμὴν ἡ Ἑλληνικὴ Ἐπανάστασις.

Ἡ ἐξέγερσις τῶν Ἑλλήνων συνέπεσεν εἰς χρόνον καθ' ὃν αἱ μὲν Εὐρωπαϊκαὶ ναυτικαὶ δυνάμεις εἶχον συμπληρώσει τὴν κατάληψιν τῶν ἐκεῖθεν τοῦ Ἀτλαντικοῦ ἕδαφῶν καὶ διεμόρφωσαν αὐτὸν εἰς «ἐσωτερικὴν τῶν θαλάσσαν», οἱ δὲ ρῶσοι, κατὰ τὴν βαθμιαίαν ἐπέκτασίν των πρὸς Ἀνατολάς, δὲν ἠρκέσθησαν εἰς τὴν κατάληψιν τῆς Βορείου Ἀσίας, ἀλλὰ διεκπεραιωθέντες εἰς τὴν Ἀμερικανικὴν ἠπειρον, κατέ-

λαβον καὶ τὴν Ἀλάσκαν. Ἡ κυριαρχία τῆς Εὐρώπης ἐπὶ τῶν Ὠκεανῶν καὶ ἡ κυριαρχία τῶν ρώσων ἐπὶ τοῦ ἀσιατικοῦ χερσαίου ὄγκου, ὡς ἀντίθετοι ροπαί, σημεῖον ἐπαφῆς ἔχουν τὸ μαρμαῖρον Αἰγαῖον, «ἄλλα μαρμαρέην», ὅπως ὀνομάζει τὸ Αἰγαῖον ὁ Ὅμηρος.

Ἐμφανιζόμενοι συνεπῶς, οἱ Ἕλληνες ἐκδιώκοντες ἀπὸ τῆς Εὐρώπης τὸν Βάρβαρον καὶ δημιουργοῦντες κράτος ἔχον τὸ Αἰγαῖον ὡς «ἐσωτερικὴν θάλασσαν», ἐπεχείρουν πρᾶξιν παγκοσμίου σημασίας. Κατὰ τοὺς αὐτοὺς ἀκριβῶς χρόνους, «αἱ Σύσπονδοι Πολιτεῖαι τῆς Ἀρκτῶας Ἀμερικῆς», ὅπως ἀπεκάλουν τὰς Η.Π.Α. οἱ ἄνδρες τοῦ 1821, ἐπιχειροῦν πρᾶξιν παγκοσμίου σημασίας, ἣτις ἀπετέλεσε καὶ τὸ εἰσιτήριο δυνάμει τοῦ ὁποίου εἰσῆλθον εἰς τὴν Χορείαν τῶν Μεγάλων Δυνάμεων.

Ὁ Πρωθυπουργὸς τῆς Ἀγγλίας Γεώργιος Κάννινγκ, διὰ τοῦ ἐν Λονδίῳ Πρεσβευτοῦ τῶν Η.Π.Α. Ριχάρδου Rusch, ὑπέβαλεν εἰς τὸν Πρόεδρον Μονροε τὴν πρότασιν, ὅπως Η.Π.Α. καὶ Μ. Βρεταννία προβοῦν εἰς κοινὴν δῆλωσιν στηρίζουσαν τὴν Ἀνεξαρτησίαν τῶν Νοτιο-Ἀμερικανικῶν Πολιτειῶν, ὅχι μόνον ἔναντι τῶν Μητροπόλεων Ἰσπανίας καὶ Πορτογαλλίας, ἀλλὰ καὶ ἔναντι τῶν εὐρωπαϊκῶν Πολιτειῶν. Ὁ Πρόεδρος Μονροε τὸ ἀπὸ 20 Αὐγούστου 1823 σημείωμα τοῦ Γεωργίου Κάννινγκ διεβίβασεν εἰς τὸν Ἑλληνομαθῆ Thomas Jefferson, ζητῶν τὴν γνώμην του.

Ὁ Jefferson ἀπήντησεν διὰ τῆς ἀπὸ 24 Ὀκτωβρίου 1823 ἐπιστολῆς συμβουλευῶν τὸν Μονροε ν' ἀποδεχθῆ τὴν πρότασιν γράφων, μεταξὺ ἄλλων καὶ τὰ ἑξῆς: «Ἡ Μεγάλη Βρεταννία εἶναι τὸ μόνον ἔθνος, τὸ ὁποῖον δύναται νὰ μᾶς κάμη κακόν. Ἐάν ὁμως τὸ ἔχομεν εἰς τὸ πλευρόν μας, οὐδὲν ἔχομεν νὰ φοβηθῶμεν εἰς τὸν κόσμον. Συνεπῶς πρέπει νὰ συνδεθῶμεν μὲ τὴν Ἀγγλίαν διὰ φιλίας σταθερᾶς καὶ ὅσον δυνατόν ἐγκαρδίου»¹¹.

Μετὰ μακρὰς ἐν ὑπουργικῷ συμβουλίῳ συζητήσεις, ἀλλ' ἰδίᾳ μετὰ τὴν κατὰ τὴν 3 Ὀκτωβρίου 1823 ὑπὸ μορφήν τελεσιγράφου δῆλωσιν τοῦ Canning πρὸς τὸν Ghatcaubriand, Ὑπουργὸν τῶν Ἐξωτερικῶν τῆς Γαλλίας, ὅτι οὐδεμία διάσκεψις τῶν Εὐρωπαϊκῶν Πολιτειῶν δύναται νὰ συνέλθῃ πρὸς ρύθμισιν τῶν Νοτιοαμερικανικῶν πραγμάτων, ἐάν δὲν συμμετάσχουν καὶ αἱ Η.Π.Α.¹², ἀπεφασίσθη ὅπως ἡ ἀπάντησις εἰς τὸ σημείωμα τοῦ Canning ἐξαγγελθῆ ἐπισήμως διὰ τοῦ ἐτησίου Διαγγέλματος τοῦ Προέδρου πρὸς τὸ Κογκρέσσον. Καὶ πράγματι ὁ Πρόεδρος Μονροε διὰ τοῦ ἀπὸ 2 Δεκεμβρίου 1823 Διαγγέλματος πρὸς τὸ Κογκρέσσον ἐξήγγειλε τὸ περίφημον φερώνυμον δόγμα. Τοιοῦτοτρόπως καθ' οὗς χρόνους ἐπανεμφανίζεται τὸ ἑλληνικὸν ἔθνος εἰς τὸ προσκήνιον τῆς παγκοσμίου πολιτικῆς σκηνῆς, ἀναλαμβάνον τὰς πα-

τροπαραδότους εὐθύνους τοῦ φρουροῦ τῆς Εὐρώπης, κατὰ τοὺς αὐτοὺς ἀκριβῶς χρόνους ἐμφανίζονται καὶ αἱ Η.Π.Α. ὡς Μεγάλη Δύναμις ἐξαγγέλουσα τὸ δόγμα, ὅπερ, ἔναντι μὲν τῆς Ρωσσίας εἶχεν ὡς ἐπακόλουθον νὰ ἐκτοπισθῆ αὕτη ἐκ τῆς Ἀμερικῆς ἐκκενοῦσα τὴν Ἀλάσκαν, ἔναντι δὲ τῆς Ἀγγλίας ἐφηρμόσθη ὑπὸ πνεῦμα, ὥστε αἱ μεταξὺ τῶν διαφορᾶν νὰ συζητοῦνται καὶ νὰ λύωνται, καθὰ παρετηρήθη, ὡς ἀπλαῖ disputes de famille, νὰ ἐπέλθῃ δὲ προσέγγισις τῶν Ὠκεανίων τούτων Δυνάμεων τοιαύτη, ὥστε ὁ μὲν Ἀτλαντικὸς ν' ἀποτελέσῃ ἐσωτερικὴν τῶν θάλασσαν καὶ προέκτασιν τῆς Μεσογείου, τὰ δὲ σύνορά τῶν νὰ μετατοπισθοῦν εἰς τὰ ἐδάφη ἔνθα ὑψοῦται τὸ οὕτω κληθὲν «σιδηροῦν παραπέτασμα», καὶ τὰ ὁποῖα σύνορα, κατὰ περίεργον σύμπτωσιν, καθωρίσθησαν διὰ τῶν συμφωνιῶν τῆς Γιάλτας, εἰς τὰ αὐτὰ σημεῖα εἰς τὰ ὁποῖα ἐσημειοῦντο καὶ τὰ σύνορα τῆς Αὐτοκρατορίας εἰς τὴν ὁποίαν ἤνωσε τοὺς ἡμιβαρβάρους ἀκόμη προγόνους τῶν σημερινῶν εὐρωπαϊκῶν λαῶν, Κάρολος ὁ Μέγας. Ἦδη πρὸ πενήκοντα ἐτῶν, ἀρχομένου τοῦ εἰκοστοῦ αἰῶνος, ὁ ναύαρχος Mahan, ὁ ἐγκυρότερος θεωρητικὸς τοῦ Ἀμερικανικοῦ ἱμπεριαλισμοῦ, ἔγραφεν, ὅτι ἡ ἐλαστικότητα καὶ ἡ εὐκαμψία μὲ τὰς ὁποῖας ἐφηρμόσθη τὸ δόγμα Μονροε, κατέστησεν αὐτὸν ζῶσαν δύναμιν, ἣτις ἤνωσεν τὴν Εὐρώπην καὶ τὴν Ἀμερικὴν εἰς ἐνότητα ἀποτελοῦσαν «ἄσιν πολιτισμοῦ εἰς τὸ μέσον μιᾶς βαρβάρου ἐρήμου». Ἡ ἐνότης αὕτη «Εὐρώπη-Ἀμερικὴ» εἶναι ἀνάγκη νὰ συνεχίσῃ τὴν ρωμαϊκὴν παράδοσιν. Ἡ Ρώμη, ἐξακολουθεῖ ὁ ναύαρχος Mahan, μουῦσα εἰς τὸν πολιτισμὸν τοὺς βαρβάρους λαούς, οἵτινες ἐγκατεστάθησαν εἰς τὴν Εὐρώπην, ὅχι μόνον μᾶς ἐξοικονόμησε ὅλον τὸν χρόνον ὅστις ἀπῆτειτο διὰ νὰ κρατηθῆ μακρὰν τῆς Εὐρώπης ἡ Ἀνατολή, ἀλλὰ συγχρόνως μᾶς ὑπέδειξεν ὅτι αἱ δύο Ἡπειροὶ τοῦ αὐτοῦ πολιτισμοῦ ἡ Εὐρώπη καὶ ἡ Ἀμερικὴ καθῆκον ἔχουν νὰ συνδεθοῦν στενῶτα καὶ νὰ προτρέξουν εἰς ὅλας τὰς μορφὰς τῆς ἰσχύος, διὰ νὰ ἐξασφαλίσουν τὴν σωτηρίαν τῆς λευκῆς φυλῆς¹³. Συμφώνως πρὸς ταῦτα, δὲν εἶναι παράτολμον ἐάν λεχθῆ, ὅτι ἡ ἀπὸ 18 Ἀπριλίου 1823 Διακήρυξις τῆς ἐν Ἀστρεὶ Συνελεύσεως ἀπευθυνομένη πρὸς τὴν «ὕφήλιον» καὶ χαρακτηρίζουσα τὸν Ἀγῶνα τῶν Ἑλλήνων ὡς τὴν συνέχειαν τοῦ προαιωνίου πολέμου τὸν ὁποῖον οὗτοι ἐν ὀνόματι τῆς Εὐρώπης, διεξάγουσιν κατὰ τοῦ Ἀσιάτου, ἐκ παραλλήλου δὲ καὶ τὸ ἀπὸ 2 Δεκεμβρίου 1823 Διάγγελμα τοῦ Προέδρου Μονροε πρὸς τὸ Κογκρέσσον δυνάμει τοῦ ὁποῖου ὁ Ἀτλαντικὸς κατέληξεν εἰς προέκτασιν τῆς Μεσογείου καὶ εἰς ἐσωτερικὴν θάλασσαν τῶν Ὠκεανίων Δυνάμεων, ἀποτελοῦν τὰς ἀπαρχὰς τῆς κρίσεως τὴν ὁποίαν διέρχεται

σήμερον ἢ προαιωνία μεταξὺ Εὐρώπης καὶ Ἀσίας ἀντίθεσις. Τὴν ἀντίληψιν ταύτην ἐνισχύει σπουδαῖον καὶ χαρακτηριστικὸν γεγονός. Τὸ Σχέδιον τοῦ πρὸς τὸ Κογκρέσσον Διαγγέλματος συνέταξεν αὐτὸς οὗτος ὁ Πρόεδρος Μονρόε. Εἰς τὸ σχέδιον τοῦτο παρενέβαλε ρήτραν καθ' ἣν αἱ Η. Π. Α. ὄχι μόνον ἀνεγνώριζαν ρητῶς τοὺς ἐν ἑπανάστασει Ἑλληνας ὡς ἀποτελοῦντας αὐτοτελῆ κυρίαρχον Πολιτείαν, ἀλλὰ καὶ περιείχετο σύστασις πρὸς τὸ Κογκρέσσον ὅπως ἀποσταλῆ ἀμέσως πρεσβευτὴς πρὸς τοὺς Ἑλληνας. Ἡ ρήτρα αὕτη ἐπιμονῇ τοῦ Ὑπουργοῦ τῶν Ἐξωτερικῶν Adams ἀπηλείφθη¹⁴. Ἀλλὰ δὲν χάνει, ἕνεκα τούτου, τὴν σημασίαν της. Γενικῶς μὲν φανερώνει τὴν προοπτικὴν μετὰ τὴν ὁποίαν ἐμφανίζονται αἱ Η. Π. Α. ὡς Μεγάλη Δύναμις, εἰδικῶς δὲ ἔναντι ἡμῶν τῶν Ἑλλήνων, ἀποτελεῖ τὸ προφητικὸν μήνυμα τῶν ἀγῶνων τοὺς ὁποίους σήμερον Ἕλληνες καὶ ἀμερικανοὶ διεξάγουσιν ἀπὸ κοινοῦ ὑπὲρ τῆς Εὐρώπης καὶ κατὰ τῆς Ἀσίας.

* * *

Οὐδὲ διέφευγε τοὺς ἀνδρας τῆς Β' Ἐθνικῆς ἐν Ἀστρεὶ Συνελεύσεως ἢ προαιωνία αὕτη μεταξὺ Εὐρώπης καὶ Ἀσίας ἀντίθεσις. Λέγοντες οὗτοι ὅτι πατριὸν ἔχουν νὰ καταπολεμοῦν τὸν «Βάρβαρον», ὡς «Βάρβαρον» δὲν ἐννοοῦν τὸν Τούρκον. Ἐννοοῦν τὸν κόσμον τῆς Ἀσίας ἀδιαφόρως τίς εἶναι ὁ ἐκάστοτε φορεὺς τῆς νοοτροπίας αὐτοῦ.

Οἱ Ἑλληνες τοῦ Βυζαντίου δταν εἶδον συμπυκνούμενα ὑπεράνω τῆς Βαγδάτης τὰ πρῶτα σύννεφα, προμηνύματα τῆς ἐπερχομένης ἀσιατικῆς θυέλλης, ἔσπευσαν εἰς Aix-La-Chapelle, καὶ ἀνεγνώρισαν Κάρολον τὸν Μέγαν, ὡς αὐτοκράτορα τῆς ὑπὸ τὸ σκῆπτρον αὐτοῦ ἐνωθείσης Εὐρώπης. Εἰς ἀνάλογον ἐνέργειαν προέβησαν καὶ οἱ Ἕλληνες τοῦ 1821. Πολεμοῦν μὲν τὸν τούρκον, ἀλλ' ἔχοντες σαφῆ τὴν ἐννοίαν τῆς Εὐρώπης, μὲ ὀξυδέρκειαν μεγάλην βλέπουν ἔτι ὁ κατὰ τῆς Εὐρώπης ἀσιατικὸς κίνδυνος ἐγκυμονεῖται ἤδη βορειότερον εἰς τὴν μυστηριώδη σιωπὴν καὶ τὴν καταθλίβουσαν μονοτονίαν τῆς στέππας. Σπεύδουσι ἀμέσως καὶ δηλώνουσι ἀρμοδίως, ὅτι ὀργανοῦμενοι εἰς Κράτος ἀναλαμβάνουσι καὶ πάλιν ἀκεραίας τὰς ἐκ παραδόσεως εὐθύναις.

«Ἡ Ὑμετέρα Ἐξοχότης θὰ εἶναι βεβαίως σύμφωνος πρὸς τὴν γνώμην μου καθ' ἣν ἡ Ὑψηλὴ Πύλη, ἀποσυρομένη εἰς τὴν Ἀσίαν καὶ μὴ ἐξασθενοῦσα ἐκ τῶν συνεχῶν ἐξεγέρσεων τῶν Ἑλλήνων... (ἢ καθυπόταξις τῶν ὁποίων οὐδέποτε ὑπῆρξεν τὸ ἀποτέλεσμα συνθήκης ἢ ἄλλης πράξεως νομιμοποιούσης τὴν τουρκικὴν ἐπ' αὐτῶν δεσποτείαν), θ' ἀποκτήσῃ ἰσχὺν μεγαλυτέραν ἐκείνης τὴν ὁποίαν ἔχει ὑπὸ τὴν παροῦσαν κατάστασιν τῶν πραγμάτων. Θὰ εἶναι ἐπίσης ἡ Ὑμετέρα Ἐξοχότης, σύμφωνος μὲ

τὴν ἀντίληψιν, ὅτι ἡ Ἑλλάς, θάττον ἢ βράδιον θὰ καταλήξῃ νὰ εἶναι ἡ φυσικὴ σύμμαχος τῆς Τουρκίας, δταν αὕτη θὰ γνωρίσῃ καλύτερα τὰ συμφέροντά της, ὅποτε τὸ ἀποτέλεσμα θὰ εἶναι ἡ Ἀγγλία, ἢ Τουρκία καὶ ἡ Ἑλλάς νὰ μὴ ἀποτελοῦν ἕκτοτε παρὰ μίαν μόνον δύναμιν ἀντιμέτωπον τῆς Ρωσίας. Μὲ μίαν λέξιν εἶμαι πεπεισμένος, ὅτι ἡ σωτηρία τῆς Εὐρώπης καὶ τὸ συμφέρον τῆς Ἀγγλίας ἀπαιτοῦν τὴν δημιουργίαν ἑλληνικοῦ Κράτους ἀνεξαρτήτου καὶ ἑλληνικῆς Κυβερνήσεως ἰσχυρᾶς».

Τὰ προφητικὰ ταῦτα λόγια ἐπέστελλεν εἰς τὸν Canning τὴν 8 Αὐγούστου 1825, ἦτοι ἐν καὶ ἡμισυ ἔτος μετὰ τὴν ἐξαγγελίαν τοῦ δόγματος Μοργο, μίᾳ τῶν εὐγενεστέρων καὶ συμπαθεστέρων φυσιογνωμιῶν τοῦ Ἀγῶνος, ὁ Ἀλέξανδρος Μαυροκορδάτος¹⁵.

Ἡ σωτηρία τῆς Εὐρώπης ἔναντι τοῦ ρωσικοῦ κινδύνου ἐπιβάλλει τὴν δημιουργίαν ἰσχυροῦ ἑλληνικοῦ Κράτους. Ἡ φρασιολογία αὕτη τοῦ Μαυροκορδάτου συμπληρώνει τὴν φρασιολογίαν τοῦ Νέγρη καθ' ἣν ἡ ἐλευθερία ἀνήκει εἰς ἀνθρώπους «πατριὸν ἔχοντας νὰ καταπολεμῶσι τὸν Βάρβαρον» καὶ εἰς ἀμφοτέρας ἀναζῆ τὸ πνεῦμα τοῦ Ἡροδότου καὶ τοῦ Πλάτωνος, τοῦ Ἰουστινιανοῦ καὶ τοῦ Ἡρακλείου, Λέοντος τοῦ Γ', ἀναζῆ τὸ πνεῦμα τῶν Μακεδόνων αὐτοκρατόρων, ἀναζῆ τὸ πνεῦμα Κωνσταντίνου τοῦ Παλαιολόγου οἵτινες ἐπὶ αἰῶνας ἀγωνίσθησαν διὰ νὰ κρατηθῆ ὁ Ἀσιάτης μακρὰν «τῶν ἀλλοδαπῶν χωρῶν ὧν ρῆγες καὶ πρίγκιπες ἀρχοῦσιν», ὅπως χαρακτηρίζει τὴν δημιουργουμένην Εὐρώπην, θέλων νὰ σημάνη τὴν ἀντίθεσιν αὐτῆς πρὸς τὰ ἐν Ἀσίᾳ βάρβαρα ἔθνη, ὁ Αὐτοκράτωρ Μανουὴλ Κομνηνός, εἰς Νεαράν τοῦ ἔτους 1166¹⁶.

* * *

Τὸ Δυτικὸν τοῦτο πνεῦμα δὲν ἦτο ἐγκλειστον εἰς τοὺς διπλωματικούς φακέλλους. Ἦτο διάχυτον ἀκόμη καὶ εἰς τὴν ἀτμοσφαῖραν τοῦ καφενεῖου.

«Ἡ Ρωσία δὲν χρειάζεται κατὰ τὴν παροῦσαν περίστασιν εἰμὴ ἐν στρατιωτικὸν κίνημα διὰ νὰ κυριεύσῃ τὸ Βυζάντιον... καὶ νὰ ὑψώσῃ εἰς τὸν Βόσπορον τὴν σημαίαν, ἣτις θέλει κάμει ὑστερώτερα τὰ παράλια τῆς Μεσογείου θαλάσσης νὰ τρέμωσιν».

Ἡ ἀρθρογραφία αὕτη ὑπάρχει εἰς τὸ ὑπ' ἀριθμ. 100 τῆς 13 Ὀκτωβρίου 1826 φύλλου τῆς Γενικῆς Ἐφημερίδος τῆς Ἑλλάδος καὶ φυσικὸν εἶναι, ὅπως σήμερον οὕτω καὶ τότε, ν' ἀπετέλεσε τὸ θέμα περὶ τὸ ὁποῖον θὰ ἐστράφησαν αἱ συζητήσεις εἰς τὰ καφενεῖα καὶ εἰς τὰς στενωποὺς τοῦ Ναυπλίου.

Τὸ Δυτικὸν τοῦτο πνεῦμα κατεῖχε καὶ τοῦ σπουδαστηρίου τὴν ἡρεμίαν. Ὅταν οἱ Ἕλλη-

νες ἐμάχοντο εἰς τοὺς Μύλους καὶ ἐξηνάγκαζον τὸν Ἰμπραῖμ νὰ ὑποχωρήσῃ πρὸς τὴν Τριπολιτσάν¹⁷, εἰς τὸ ἀντικρυνὸν Ναύπλιον ὁ Ἐδουάρδος Μάσσων παρέδιδε καθ' ἑκάστην «εἰς πολυπληθὲς ἀκροατήριον» μαθήματα Πολιτικῆς Οἰκονομίας καὶ Ἠθικῆς Φιλοσοφίας¹⁸. Ὁ δὲ Ἀναστ. Πολυζωΐδης, τοῦ ὁποίου τὸ βλέμμα ἐποπτεύει τὸ ἀκροατήριον τοῦ Ἀρείου Πάγου, κλεισμένος εἰς τὸ πολιορκούμενον Μεσολόγγι, ὑποδέχεται τὰς βόμβας τοῦ Κιουταχῆ μεταφράζων ἐν ἡρεμίᾳ καὶ δημοσιεύων ἔργα περὶ τοῦ ἀμερικανικοῦ καὶ ἀγγλικοῦ πολιτεύματος:

Τὴν ἀδυναμίαν τῆς ὀλικῆς δυνάμεως ἦν μόνην διέθετεν καὶ τὴν δύναμιν τοῦ Δυτικοῦ πνεύματος τὴν ὁποίαν τοῦ ἀντέτασεν ὁ Πολυζωΐδης, διέγνωσεν ὁ Κιουταχῆς ὅταν, μετὰ τὸ Μεσολόγγι ἦλθεν εἰς τὰς Ἀθήνας καὶ ἠγωνίζετο νὰ ἐκπολιορκήσῃ τὴν Ἀκρόπολιν. Μετὰ τὴν γνωστὴν συνάντησιν εἰς τὴν φρεγάταν τοῦ De Rigny, ὁ μὲν Κιουταχῆς προσέφερεν εἰς τὸν Καραϊσκάκη «ταβάκον καφέν καὶ σάκχαριν», ὁ δὲ Καραϊσκάκης «ἀντέπεμψεν ἐν φορτίον οἴνου», ἀλλ' ἡ πολιορκία παρετείνετο καὶ φαίνεται ὅτι ἐζητήθησαν εὐθύναι ἐκ Κωνσταντινουπόλεως. Ὁ Κιουταχῆς ἀποστέλλει τὴν ἀπὸ 23 Αὐγούστου 1826 ἔκθεσιν, ἀπευθυνομένην πρὸς τὸν «βεζίρην τῆς βούλας» ἣτις ὁμῶς δὲν ἔφθασεν εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν, διότι περιῆλθεν εἰς χεῖρας τῶν Ἑλλήνων. Εἰς τὴν ἔκθεσιν ταύτην ὁ Κιουταχῆς μεταξὺ ἄλλων γράφει¹⁹:

«Ζωοτρόφε μου αὐθέντα

Τὸ φρούριον τῶν Ἀθηνῶν, καθὼς σᾶς εἶναι γνωστὸν εἶναι παλαιόθεν ὠκοδομημένον εἰς πέτραν ὑψηλὴν καὶ δύσβατον· οὔτε ὑπόνομον ἐπιδέχεται οὔτε εἰς ἔφοδον ἔρχεται· ἀπέχει 6 ὥρας ἀπὸ τῶν Δερβενίων τῆς Πελοποννήσου καὶ πλησιάζει εἰς τὰς νήσους· εὐρίσκεται εἰς τὴν ἄκραν τῶν λοιπῶν βιλαετιῶν· καὶ πρὸ πάντων τὸ φρούριον τοῦτο, ἐπειδὴ εἶναι τόπος παλαιότατος καὶ παλαιόθεν ἐκβῆκαν ἐξ αὐτοῦ τοῦ τόπου πολλοὶ περιβόητοι Φιλόσοφοι καὶ (ἐπειδὴ) τὰ ὁποῖα ἔχει τεχνικὰ τῆς ἀρχαιότητος ἔργα προξενοῦσι θαυμασμὸν εἰς τοὺς πεπαιδευμένους Εὐρωπαίους, διὰ τοῦτο ὅλοι οἱ Εὐρωπαῖοι καὶ τὰ λοιπὰ ἔθνη τῶν ἀπίστων θεωροῦσι τὸ φρούριον τοῦτο, ὡς ἰδίαν αὐτῶν οἰκίαν· καὶ ἐπειδὴ τὸ νομί-

ζουν ὡς προσκυνητήριον τόσον οἱ Εὐρωπαῖοι, καθὼς καὶ ὅλα τὰ ἔθνη τῶν ἀπίστων (τῶν ὀνομαζομένων) τὸ ὑπερασπίζουσι καὶ προσπαθοῦσι νὰ μὴ ἐκβῆ ἐκ τῶν χειρῶν τῶν ἀπίστων ἀποστατῶν καὶ ἐσυμφώνησαν καὶ ὑπεσχέθησαν γενικῶς τὴν βοήθειάν των καὶ διὰ ξηρᾶς καὶ διὰ θαλάσσης».

«Προσκυνητήριον τῶν Εὐρωπαίων» ἡ Ἀκρόπολις τῶν Ἀθηνῶν καὶ ὡς «προσκυνητήριον ὄλων τῶν ἔθνων τῶν ἀπίστων» τὴν «ὑπερασπίζουσιν οἱ Ἕλληνες καὶ προσπαθοῦσι νὰ μὴν ἐκβῆ τῶν χειρῶν των».

Ἐπέπρωτο τὰ λόγια τοῦ Κιουταχῆ ἀκριβῶς τὰ αὐτά, κατὰ τε τὸ γράμμα καὶ τὸ πνεῦμα των νὰ ἐπαναλάβῃ μετὰ 125 ἔτη, τὸ 1950, ἐπιφανὲς μέλος τῆς Γαλλικῆς Ἀκαδημίας²⁰. Ἡ Δύσις διὰ νὰ ὑπερνηκῆσῃ τὴν παροῦσαν πίεσιν τῆς Ἀσίας, λέγει ὁ ἐπιφανὴς Γάλλος Ἀκαδημαϊκός, πρέπει ν' ἀναβαπτισθῇ εἰς τὸ ἑλληνικὸν πνεῦμα, τὸ ἀναβάπτισμα δὲ τοῦτο θὰ ἦτο ἀτελές, ἐὰν δὲν συνεπληροῦτο μ' ἓνα *reléginage*, μ' ἓνα προσκύνημα *à ces lieux significatifs pour l'âme où s' est formée notre civilisation*. Οἱ Δυτικοὶ πρέπει νὰ μεταβῶμεν εἰς τὸν Καύκασον, ἀναζητοῦντες τὸν βράχον ἐπὶ τοῦ ὁποίου ἐμαρτύρησεν ὁ Προμηθεύς, πρέπει νὰ κατέλθωμεν εἰς τὴν Ἑλλάδα ἐπισκεπτόμενοι τοὺς τόπους ἔνθα ἠθλήσῃ ὁ Ἡρακλῆς. *L' Acropole serait le centre du voyage, et chacun, dans cette patrie intellectuelle «εἰς τὴν ἰδίαν αὐτοῦ πατρίδα», ὅπως εἶπεν ὁ Κιουταχῆς, réferait la prière de Renan.*

Ὁ Γάλλος Ἀκαδημαϊκός, δὲν λέγει παρὰ ὅ,τι, κατ' ἀντίθετον φορᾶν εἶπεν ὁ Κιουταχῆς. Ἡ Εὐρώπη διὰ νὰ σωθῇ, πρέπει νὰ ἐξοπλισθῇ μὲ τὸ ἑλληνικὸν καὶ τὸ πανευρωπαϊκὸν ἐκεῖνο πνεῦμα μὲ τὸ ὁποῖον, ὅπως ὀρθῶς διέγνωσεν ὁ Κιουταχῆς, οἱ Ἕλληνες τοῦ 1821 ἐπολέμησαν τὸν Ἀσιάτην.

Αὐτὸ ἀκριβῶς μαρτυρεῖ καὶ ἀποδεικνύει τὴν Θείαν Μοῖραν τῆς Ἑλλάδος.

Ἡ μὲν Ἑλλάς πάτριον ἔχει νὰ καταπολεμῇ «τὸν Βάρβαρον», χάριν τοῦ ἀνθρώπου, ὁ δὲ ἄνθρωπος ὅταν κινδυνεύει ἐκ τοῦ «Βαρβάρου» νὰ στρέφεται πρὸς τὴν Ἑλλάδα, ταπεινὸς προσκυνητῆς, ὅπως εἶπεν ἓνας Ἀσιάτης, *reléger passionné*, ὅπως λέγει ἓνας Εὐρωπαῖος.

Δὲν θέλει τίποτε ἄλλο ἢ Ἑλλάς.

Τῆς ἀρκεῖ ἡ Θεία πράγματι καὶ Ὑψηλὴ αὐτῇ Μοῖρα.

ΓΕΩΡΓΙΟΣ Σ. ΜΑΡΙΔΑΚΗΣ

Πρόεδρος τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ

1. *Lertchenko*, Byzance (1949) 164.
2. Ἐκλογή τῶν νόμων, προσίμιον.
3. Σημειωτέον ὅτι Ὁθων ὁ 3ος εἰσήγαγεν εἰς τὴν Γερμανίαν τὸ ἰουστινιάνειον δίκαιον ὡς

ἐπίσημον δίκαιον, ἀλλ' ἡ εἰσαγωγή αὕτη παρέμεινε τότε θεωρητικὴ. *Planitz*, Grundzüge des deutschen Privatrechts (1949)², 5.

4. *Brackmann*, Das mittelalterliche Deuts-

chland als Vormacht Europas (Gesammelte Aufsätze 1941) 15. *Halphen*, L'essor de l'Europe (1932) 410, κατὰ τὴν παραπομπὴν τοῦ *Koschaker*, Europa und das römische Recht (1947) 16 σημ. 1.

5. *Δάμπρου*, Ἀργυροπούλεια (1910) 45, 47.

6. *Kantorowicz - Schulz*, Thomas Diplo-matius (1919).

7. *Ἰακ. Ρῶτα*, Ἀπάνθισμα ἐπιστολῶν Ἀδ. Κοραΐ (1839) 125.

8. *André*, Louis XIV et l'Europe (1950) 78.

9. *Hegel's* Grundlinien der Philosophie des Rechts (2α ἔκδ. ὑπὸ Gans. 1810) § 279 σελ. 359.

10. *Koschaker*, Europa und das römische Recht (1947).

11. *Foner*, Basic Writings of Thomas Jefferson (1944) 785 ἐνθα ὁλοκληρὸν τὸ κείμενον τῆς ἐπιστολῆς.

12. Ὅρα *S. F. Bemis*, A diplomatic History of the United States (1950) 204/205.

13. *Mahan*, Le salut de la Race Blanche et l'empire des Mers (γαλλ. μετ. 1905).

14. *Perkins*, A History of the Monroe Doctrine (1943) 43. *Cresson*, James Monroe (1946) 446 *S. F. Bemis*, A diplomatic History of the United States (1950) 208. Ὅρα καὶ *Τριανταφυλλόπουλον*, Πρακτικά Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν 23 (1948) 117.

15. Τὸ κείμενον τῆς ἐπιστολῆς δημοσιεύει ὁ *N. Δραγούμης*. Ἱστορικαὶ Ἀναμνήσεις I (2α ἔκδοσις 1874) 373. Πρβλ. Θέμις 1941, 8.

16. *Zachariae*, Ius Graeco-romanum III, 484.

17. *Ε. Γ. Πρεβελάκη*, Ἡ ἐκστρατεία τοῦ Ἰμπραήμ πασᾶ εἰς τὴν Ἀργολίδα (1950).

18. Γενικὴ Ἐφημερὶς τῆς Ἑλλάδος, ἀριθμ. 71 τῆς 3 Ἰουλίου 1826 σελ. 284.

19. Γενικὴ Ἐφημερὶς τῆς Ἑλλάδος, ἀριθμ. 91 τῆς 11 Σεπτεμβρίου 1826, σελ. 362/363.

20. *André Siegfried*, L'âme des peuples (1950) 207.

